Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ◆ ЕРА, 13 ИЮНЬ, 1985 ШУ. ◆ № 71 (7106). ◆ Мах 3 кеп.

ХIанз керттера да—производства эффективность, продукце дикал лакхъяра ерригa таронаш лахари царех пайда эцари. Вай кадраша кхето деза хIара предприяти, отрасль, беррига халкъа боахам интенсивно дегIаахара наькъа тIа берзабар вахаре чIоагIа эшаш хилар.

(«Парте экономически политика керттера дош» яхача новкъоста М. С. Горбачева докладацара).

IИЛМАН-ТЕХНИЧЕСКИ ПРОГРЕСС СИХЪЕЛГА—ВАХАРО ДIАДЕХАР

11 июне КПСС ЦК хьайиллар Iилман - технически прогресс сихъяра дешашта хетаяь совещани. Цун балха дакъа лоацаш бар новкъостий М. С. Горбачев, Г. А. Алиев, В. И. Воротников, В. В. Гришин, А. А. Громыко, Д. А. Кунаев, Е. К. Лигачев, Н. И. Рыжков, М. С. Соломенцев, Н. А. Тихонов, В. М. Чебриков, В. В. Щербицкий, П. Н. Демичев, В. И. Долгих, В. В. Кузнецов, Б. Н. Пономарев, С. Л. Соколов, Э. А. Шеварднадзе, М. В. Зимянин, И. В. Капитонов, В. П. Никонов, К. В. Русаков, союзни республикай Компартей ЦК, парте крайкомий, обкомий, цхьайолча йоккхийча горкомий секретараш, министраши, Госкомитетий председателаши, советски а профсоюзни а болхлой, бовзаш бола Iилманхой, Iилман - производственни а производственни а объединеней, предприятей, гIишлошъеча организацей, колхозий, совхозий, Iилма - тохкама а проектни а институтий, вузий кулгалхойи керттера специалисташи, хьалха латта болхлойи колхозхойи, производства новатораш. Совещане дакъа лоацаш ба творчески интеллигенце, кепайоазон викалаш.

«Парте экономически политика керттерча дешах» совещане доклад йир КПСС ЦК Генеральни секретара **М. С. Горбачева.**

ПАРТЕ ЭКОНОМИЧЕСКИ ПОЛИТИКА КЕРТТЕРА ДОШ

Новкъоста М. С. ГОРБАЧЕВА доклад

Шоана ма харра, новкъостий, ЦК апрельски Пленума решенеш чIоагIа раьза хинна тIаийцай коммунисташа, дерригача советски халкъо. Цунна тешал ду партийни комитетий пленумий балха итогаша, центральни органашка хьаухача дуккхача откликаша. Массанахьа а къахьегамхоша дукхагIа йоахко ю общественни паччахьалкхени гIулакхий, хьагойт тIатеIIа дIахьалхашкахьа аха, вай вахара дерригача доакъошка порядок чIоагIъяра тIехьара къовсам хьинарегIа боаржабе, из гIулакх лерраг1ен чIоагIен дIадахьа ловш шоаш хилар. Цхьан дешаца аьлча, партийни организацешка, къахьегама коллективашка, бIарчча хьайицача беррига мехка а хьахул дика, гIулакх тоадара йола атмосфера.

Социализм хьалъяра опытах, советски экономикана карагIдаьннарех, перспективана лаьрхIа Iилман лардаш тIа кийчъяьча КПСС стратегех ког гIортолга а еш, апрельски Пленумо оттаяьй Iилман - технически прогресса ларда тIа мохк социально-экономически дегIаахар сихдара концепци.

Цу областе тIехьа ца доалийташ чакхдаха деза гIулакхаш хилар бахьан долаш лаьрхIал ЦК Политбюрос КПСС XXVII съезда хьалха ер совещани е.

Социально - экономически дегIаахар сихдара декхар оттадеш, духхьал халкъа боахам дегIаахара темпаш лакхъелга лаьрхIа Iац Центральни Комитет. Дувцар да кердача тайпара дегIаахарах, стратегически лоархIамеча лостамех сихха дIахьалхадаларах, производства структура эргаяккхарах, интенсивни наькъашка, доал дара эффективни формашка довларах, социальни проблемаш йизвагIа къоастаярах.

Вай чурча эшараша къоастадеш да социально - экономически дегIаахар сих ца дича даргдоацилга: Экономика дегIайоалаеча вай доккхал де йиш яраш а да. Мехка хьалъяьй эзараш предприятеш, хувцаденнад городий а юртий а сибат, лакхбеннаб культура, дешара, унахцIенон боарам. Дуккхадар даьд фусамий, культурно - вахара хьалаш тоалеш, бIарчча хьайицача халкъа материальни хьал-таро лакхъеш. Цу дерригне кхы цIаькха а къаьгга хьагойт социализма, цун плановни экономика совленаш. Шеко йоацаш, массане а мукIарал деш да вай толамаш.

ХIаьта а бIарга ца лайча даргдац, 70-гIа шераш доладелча денз экономика дегIайоалаеча хоадам болаш халонаш нийслуш хилар. Цун керттера бахьан да структурни политика, доал дара формаши методаши, боахам лелабара психологи эргаяккхара эшараш ший ханнахьа вай тIатеIIа чакх ца дахар.

Партена, дерригача халкъа хьалхашка эттад негативни тенденцеш дIаяхара, гIулакх сихха дикагIча оагIорахьа дерзадара декхар. Кхы оагIув йолаш яц: вай довла йиш яц социальни программаш лоацъяра наькъа тIа. Кхачан Iалашо тоаяра, халкъа эша товараш арахецилгеи услугаши лакхъяра тIехьадаха йиш йоаца декхараш латт обществана хьалхашка. ЛоархIаме да дIахо а фусамаш хьалъелга шерра дIадахьар, унахцIено лораелга тоадар, дешар, Iилма, культура дегIаахувлар.

Цунца цхьана, белгалдаькхар докладчика, социально-экономически дегIаахар сихделга дIадех арахьарча гIулакхаша а. Мехка оборона чIоагIъяра эша рузкъа дIа ца ахийтача далац вай. Советски Союзо дIахо а шийна могар дергда герз - Iоаделга соцадара, цхьабакъда, империализма агрессивни политиканеи кхерам тIатувсараи хьалхашка, вайга йиш яц, тIема низа уж воайл тIехбовлийта. Иштта ба советски халкъа лоIам.

Дунен прогрессивни общественноста хьалхашка Советски Союз хила а хиннай, йолаш а я бIаьшеренашка наха дагалаьтта социальни гIулакхаш чакхдоахар. Из хила еза эггара дикагIен эффективнегIен ший экономика вIаштIехьъяккхарца а хьокхам гойташ. Цу тайппара, мохк дегIаахар сихделга политически а, экономически а, социальни а керттера лоархIам бола декхар хинна дIаэттад тахан; Из вахаре чакхдоаккхилга — тIехьадалийта йиш йоаца, ерригача парте, дерригача халкъа гIулакх да.

ХIанз, парти КПСС XXVII съезда накъайсдача, съезда программни документаш кийчдеча хана, лоархIаме да Iилман - технически прогресс сих ца йича вай даргдоацилга кхетадар. Цудухьа уж деррига документаш, эггара хьалха XII пятилеткеи 2000 шерага кхаччалцеи мохк экономически а социально а дегIаахара керттера лостамаш хила деза, сихха экономика интенсификацега ерзолга Iалашдергдолаш, кердача тайпара оттадаь.

ЦК Политбюрос дукха ха йоацаш йийцай керттерча лостамий проект, бIарчча хьайицача цар тIа белгалдаьха лостамаши доазонаши хьал а лаьцад. Цхьабакъда, проект дIахо тоаелга хьадехаш, цIенхаштта замечанеш а яьй. Цу тIа белгалдаьхадац, цхьадола доакъош дукхагIча боараме интенсивно дегIаахар Iалашдергдола гIулакхаш, вIашн нийсдаьдац деррига хьокхамаш. ДIахо дахьа деза проекта тIа болх белга, хIаьта цу тIа белгалдаьха производства эффективность лакхъяра доазонаш эггара лохера лархIа а деза.

ХIанз керттера да — производства эффективность, продукце дикал лакхъяра ерригa таронаш лахари царех пайда эцари. Вай кадраша кхето деза хIара предприяти, отрасль, беррига халкъа боахам интенсивно дегIаахара наькъа тIа берзабар вахаре чIоагIа эшаш хилар.

Дуккхача министерствай кулгалхой гIерт ма могга дукхагIа капиталовложенеши ресурсаши «яха», хIаьта планаш кIезигагIа эца. Совленна средстваш яхаран плана хьокхамаш лохдаран тIехьарча къовсаме тIатеIIа латт минживмаша министр К. Н. Беляк. Кхы дикагIа никъ бац А. И. Яшина кулгалдеча СССР гIишлон материалий промышленноста министерствас, иштта кхы цхьайолча министерствашеи ведомствашеи лаьцар а. Сона хет, кIал лард йоацача йоккхийча расходашта юха а мохк юкъеоза лерхIаращца вай цхьан наькъагIа дац аьнна.

Вложеней эффективность Iалашъяра тIехьа дукхагIа къовсам лоаттабелга чIоагIа хьадеха деза моттигашнарча кулгалхошкара а. Цхьан хана крайкома инициативах, цхьайолча министерствашеи СССР госпланой хьал а лоацаш, Красноярски края хIама хьадеш дола низаш дегIадоаладара йоккхий решенеш тIаийцаяр; Из йоккха, перспективни регион, ма могга дегIайоалае еза. Бакъда, укхаза, массанахьа а санна, болх дIабахьа беза, дIадахийтар сихагIа юхаметтаоттадара йоакхо еш. Хала хете а из даьдац. Братски ГЭС-ал шозза шортигагIа хьалъю Саяно - Шушенски гидроэлектростанци. Массехк шера яьсса латт Бакански вагонаш еча объединене корпусаш. Хьалъе йолаяь 5 эзар объект я хIанз крае. Низаш дIа-хьа доаржадар бахьан долаш эсала лел гIишлош хьалъелга, дукха кхоачамаш зехьа дов. Цох бехктокхам кхачаций края партийни организацега, плановни а боахама а органашка? ДIахо йодача хана а паччахьалкхено рузкъа кходергдац СибарегIе дегIайоалаяра: Цхьабакъда, зехьа ца дойташ, цох бизза пайда эцилга хьадеха бокъо я вай.

ХIанз, XII пятилетка кийчъеча хана, дас санна боахам лелабара хьокхам гойта боагIа лостам луш йолча индустриальни регионаша. Центральни Комитето чIоагIа дегаондо ю Москван болхлой классах, интеллигенцех, столица низ болча Iилманпроизводственни потенциалах. ЦIаькха а хьаллаца лов сона ленинградски партийни организаце дIахьош бола боккха болх. Дика предложенеш я Челябински областерча коммунисташа кийчъяьраш а. Иштта вай бокъо я, Свердловски, Харькови, Новосибирск а Донецк а, Омски Горькийи, кхыяраш а санна йолча мехка промышленни центраша Iилман - технически прогресс сихъеча доккха дакъа юкъехьоргхиларах теша. Центральни Комитет теш, цар партийни организацеша, экономика интенсивни дегIаахара наькъа тIа яккхара эша гIулакх чакхдоахилга Iалашдергхиларах.

Из деррига вай дувц, хIанз, пхе шера план кийчъеш, керттера лостамаш къоастадеш, проекта тIа белгалдаьха хьокхамаш кхоачашдарал совгIа, уж тоаделга а Iалашдергдолаш массанахьа кулгалдара дерригача боарамашка из дош къоастадайтара. ДIадодар кIезигагIа а долаш, дуккха лакхагIча доазонашка кхача деза вай. Иштта да экономически а, нагахьа шоана деза, политически а декхар;

ДIахо М. С. Горбачева доашхаш дийцар инвестиционни а структурни а политика эргаяккхара дешаех. Укхаза керттерча даькъе тIатаIа деза предприятеш технически юхаIалашъяра, кхоачамий кхом бара, продукце дикал белггала лакхъелга Iалашдара.

ЛоархIаме да вIалла ши дага а ца хулаш, хьалха, болх беш йола дуккха предприятеш йIаьххача хана технически юха эрга ца йоахашехьа, производство шеръяра керттера никъ керда гIишлош хьалъелга лоархIаш хинна, боахам лелабара ‚стереотип дIаиккхар. Оалаш долчча тайпара, йиш мел яр хьаIовдаш хиннад, дIалур геттара кIезига а долаш.

Тахан производственни фондий доккха дакъа къаденнад, из бахьан долаш боарам боацаш шеръеннай капитальни ремонт яра сфера. Лохлу фондаша хьалур, дукхагIа хул болх бе беза керда моттигаш, цунца цхьана эсала леладу производствана механизаци елга. Геттара шортига лел кулг-карара балхаш делга дIадаккхар.

ХIанз цхьанне а харцдеш дац, реконструкцега дIаяхийтача капитальни вложенеша хьалур, керда гIишлош хьалъярга дIаахбйтарел, шозза дукхагIа хилар. ХIаьта а, хьалха хинна, боахам лелабара экстенсивни методаш, хала хете а, яхаш'я. 15 шера Iаьржача металлургена еннай 50 миллиард сом капитальни вложенеш. Царех дукхагIъяраш дIаяхийтай, керда, цунца цхьана комплексни йоаца, гIишлош хьалъярга, предприятеш технически юхаэргаяхара вIалла теркам ца беш. Минчермета коллегеи министра И. П. Казанецеи харцахьара технически политика бахьан долаш отрасль лоархIаьяц е иттагIча а е цхьайтталагIча а пятилеткай декхарех. Укхазара гIулакх кIоаргга хувцамаш эшаш да.

Берригача мехка лаьрхIача, ерригача капитальни вложенешта юкъе, реконструкци ярга дIайохийтараш кхоалагIча даькъагара кIезигагIа дале а аханега дIакхоачаш лакхъе еза укх гаргагIарча шерашка. Из атта гIулакх дац. Керда гIишлош хьал ца йича а даргдац вай. Цхьабакъда, хьалъеча объектий лаьрхIа лоархIам бе беза: цхьаьраш хьалъелга сихде деза, вожаш — юхасоцае, е геттара дIакъовла еза.

Цунца цхьана производственни фондий инвентаризаци е еза массанахьа а, хIара предприяти, отрасль юха эргаяккхара программа белгалъяккха еза. Къаенна керттера фондаш дIайоахилга, къаьстта цар активни даькъе, шозза лакхде деза. МолагIча тайпара производство эргайоаккхилга дац вайна эшар, вайна деза эггара кердагIйола техника юкъейоалаеши, эггара лакхера экономически а социальни а эффект лургйолаши из эргайоаккхилга.

Йоккхеи ирен проблема я ресурсаш йоахача, уж чакхйоахача, царех пайда эцача доакъошка дIаухийтача капитальни вложенешта юкъера юкъмоттиг нийсъелга. ТIехьтIехьа халагIа да доагори бийдали йоаккхилга дегIадоаладе. Цхьабакъда, пайданегIа никъ ба — дерригне кхом бара, кхоачамаш кходеш йола технологеш шерагIа юкъейоалаяра никъ. Из никъ шозза — кхозза дарегIа ба; Кхоачамаш кходара дика опыт я, масала, минэлектротехпроме, дIайолха керттера материалаш тIа ца тохаш, XI пятилетке продукци арахецилга лакхдаьча.

БIарчча хьайицача вай экономика дуккхача даькъе кхом ца беш я. ХIара шера 8 миллион тоннага дIакхоачаш дукхагIа бензин доагаду, автопарк дизельни доагорга яккхар тIехьадисар бахьан долаш. ЙIовхала электростанцей оборудовани дика кийчъяь ца хиларах, доагIачул совгIа 20 миллион тоннал дукхагIа условни доагор дIаухийт. БIаь эзараш эIамига котельнеш я мехка, доагорах боагIача тайпара пайда ца эцаш. Во пайда эц шоллагIча ресурсех. ХIаьта кхоачамий кхом белга хила деза инвестиционни политика керттерча лостамех цаI. Декхар латт, 75—80 процент доагорца, бийдалца, материалашца халкъа боахам Iалашбара хьашташ цар кхом бара чотах леладарах.

Инвестиционни политика чакхйоаккхача лоархIаме да уйла яь, леррагIа, сиха халкъа боахама эффект лургйолаш из леIаелга. Бакъдолаш, цхьадола гIулакхаш чакхдоахача хоадам болаш аргIа хила еза. ХIаьта вай чакхдаха лаьрхIа декхараш, дизза, комплексно, сихеи хьинареи кхоачашде деза. «Берригача йижараштa—цхьаццa гIалкха» яхача принципах капиталовложенеш «дIа-хьа екъилга» хила доагIаш дац. Кердача пятилетке дукхагIа пайда луча лостамех майрагIа дIаахийта еза капитальни вложенеш. Из доагIа, масала, капитальни вложеней боарам оптимальни доазонашна дIакхаьчан, царех хьахулар тахханалца кIезига долаши йолча, агропромышленни комплекса.

Iилман - технически революци чакхйоаккхача керттера, дерригне дIоагIа хилара лоархIам кхоач машинаш хьаярга. XII пятилетке цкъаи ахазза — шозза лакхъе еза из дегIадара темпаш. Декхар латт — йолаш йолча мощностех бизза пайда эцарах, эггара хьалхарча аргIанна цу даькъа реконструкци ярах. ДIа-хьа екъара чотах 1,8—2-зза лакхъе йоагIа машинаш хьаяра къоастаю капитальни вложенеш, белггала сихде деза эггара кердагIйола оборудовани цига лоаттаелга.

Къаьстта лоархIам бола декхар — къахьегама овсарле дуккхаза а лакхъе могаргдола кердача ноахалий техника дуккха хьаелга вIаштIехьдаккхар, производственни процесса ерригача стадешта автоматизаци ярга бода никъ хьабеллар. ЛоархIаме оборудовани комплексно лоаттаярга довлар, техникана фирменни ремонти гIулакхи делга шерра вIаштIехьдаккхар.

Прогресса катализатор — микроэлектроника, вычислительни техникеи приборостроении, информатика ерригa индустри. Цар дIадех сихха дегIаухилга. Духхьал ЭВМ арахецилга дегIакхувларах тийша ца Iеш, царех халкъа боахаме ха а ховш пайда ийбарах тийша да дуккхадар. Цу хьакъехьа вайцига йоккхий решенеш тIаийцай, хIаьта уж кхоачашъяра тIехьа цIенхаштта тIахьожам лоаттабе а беза.

Советски машиностроени айяра декхар — из вай дегIаахара магистральни лостам, из хIанз а тIайоагIача хана а лерттIа чакхбаха а беза.

Iилман-технически прогресс сихъяра позицегIа мах хоадабе беза капитальни гIишлош хьалъечарча гIулакхий хьала а. Дуккхача шерашка юкъмоттиге йолаш хьайоагIа из проблема, бакъда, хIанз а гIулакх кардинально тоаденнадац укхаза. Цо дуккха а долчунца цхьаккха доацача тIадуг Iилма - технически прогресса даькъе вай дераш.

Каст-каста нийслу проекташ оттаешше а эффективни йоаца технологически решенеш юкъекхухьаш. Из бахьан долаш хIара шера царех кIезига доаца дакъа переработкана юхадода. Капитальни вложенеш зехьа йоаелга дIахододаш да, гIишлош хьалъяра ханаш IалальматечIоагIа тIехьайоах. Из бахьан долаш кхыметтел дикагIйола проекташ а догдоахилга йоацаш къалу. ГIишлош хьалъелга иштта кхы дIаходахьа йиш йолаш дац. ГIишлошъяра планировании проектировании еча лостам бе, капитальни вложенешта концентраци елга, объекташ хьалъяра нормативни ханаш теркалъелга Iалашде, гIишлошъяра производствах цаI йола индустриальни процесс е еза.

Халкъа боахама эффективность, вай дегIаахара темпаш дуккхача даькъе тийша я материалий структурахи дикалахи. Цу даькъе хIанзарчоа вай ханарча дIадехарел тIехьа да вай. Ховш да, масала, вай массарел а дукхагIа болат арахецилга, хIаьта материал вайцига массаза а ца тоъаш хул. Керттера бахьанаш — дика тоъал ца хилар, кIезига сортамент, хIаьта кхом ца беш пайда ийбелга а да. ХIанз а дукха дац пластмассо, керамикан кхыча прогрессивни аьшка йоацача материалашеи цар юкъерча объеме лоаца дакъа. Дунен тIа дукхагIа хулаш латт малотонажни химе, вай ханарча техника боарам дуккха долчунца къоастабеш йола цIенеи тIехцIенеи материалаш арахецара маьрра йола бум. Цудухьа низ шолха, кхолха баккха беза тIехьа ца дисийтара.

Экономика дегIаахара хIанзарча этапе производственни инфраструктура проблемаш ирьеннай. Бувзама транспорт, материально - технически Iалашон кхыдола доакъоши тIехьадисаро доккха зе ду. Из ира халкъбоахама проблема къоастаяра совнагIа таронаш лаха еза.

Iилма - технически прогресса декхараща, аьлар дIахо докладчика, дIадех вайгара дерригача вай арахьарча экономически деятельностага кердача тайпара хьожилга. Мехка арахьарча торговле оборото кIезига объем дIалацац — 140 миллиард сом, амма, цун дегIаахара темп сихъе мегаргъя, сихъе а йоагIа, хIаьта керттерадар — экспорт а импорт а дукхагIа прогрессивни характер йолаш хулийтилга.

ТIехьарча шерашка лаьгIа дегIаух машинийи оборудованеи экспорт. Укхаза массехк бахьан да: царех дуккхаярий конкурентноспособность лоха йолга а, экспорта беча балхаца промышленни предприятеш боагIача бесса чамболаш ца хилар а. Цу гIулакхаща дIахойодача хана барта ваха мегаргвац. Импортни политике эффективнегIа пайда ийбе беза вIаши пайдане а долаш халкъашта юкъера къахьегам дIа-юха бекъара таронех. Хьалхарча даькъе из доагIа СЭВ-а мехкащарча вай бувзамашта.

Доклада тIа ира оттадаьд импортни оборудованех пайда ийбеча лостам барах дола дош. Цунах доагIача бесса доал ца деш пайда ийбара масал хиларах тарра хьоахабир СССР Миннефтехимпрома болх. Министра В. С. Федорова цкъа санна, дуккхаза а дош деннадар кхоачамбоацараш дIадоахаргхиларах. Бакъда, вайна магарра, ший дош кхоачашдац. КПСС ЦК тIадиллад цу гIулакхага цIенхаштта хьажа а хьежа Политбюрога хоам бе.

Халкъа боахама керда технически реконструкци ярга дукха капитальни вложенеш дIагIоргъя.

Мичахьара яхьаргъя уж? Принципиальни жоп укх тайпара да: Iилман - технически прогресс сихъяра белгалъеш йола мераш шоашка дIадодар юхаметтаоттадеш хила еза. Уж чакх а йоах къахьегама овсарле лакхъяра духьа, хIаьта из ду къаман доход дегIаахар сихдар духьа. Бакъда цу гIулакха хоадам боллаш йола ха езаргъя, хIаьта средстваш хIара денна эшаш я. Укхаза динза даргдоацар да ресурсашта маневр елга, чIоагIагIа эшшача юкъмоттиге уж Iалашъелга.

Эггара хьалхара декхар — организационни, экономически, социальни фактораш оарцагIа йоахилга, массанахьа а порядок елга, мехка долаш мел долчох дикагIа пайда ийбелга Iалашдар духьа производство вIаштIехьйоаккхилга тоадар. ХIара объединенеи предприятеи, хIара производственни участке белгалъяха еза кIезигагIа дIадодаш а е вIалла хIама дIа ца додаш а дукхагIа эффект лургйола звеньяш. ХIара советски сага кхетам чу кIоаргга чудижа деза экономика темпаш вай рузкъанга бода никъ, мадарра аьлча, дерригача декхарех декхар хилар кхетаделга. Из ерригача парте, дерригача халкъа гIулакх да.

ТIехьарча шерашка, аьлар докладчико, Iилма - технически прогресса, къахьегама дисциплинаи культураи эггара нийсагIеи деррига чулоацаши бола хьокхам а хинна дIаэттача продукце дикал лакхъяргахьа меттахьа даьннад гIулакх. Бакъда, тIаэца деза, изделей дикал, технико-экономически боарам экономика чакхсадоагIаш йолча моттигех цаI йолаш, дуккхача халонийи проблемайи хьаст болаш юсилга. Цу дерригне а цIенхашттара социально-экономически морально - политически зе ду. ХIаьта цхьаккха дича а хилийта йиш йоацар да керда хьакхоллаш йола техника вIашагIйоллача дIакхаьчача хана морально къаенна, тешаме хилара балхеи экономичностаи ресурсай дикагIдолча хьокхамел эшашагIа хулийтилга. ТIехлакхача категорегIа лаьрхIа йола продукци ерригa а хилац цхьайолча хана ший параметрашка диллача дунен дикагIйолча образецаща нийсъе йиш йолаш. Паччахьалкхен дикала Знак яларо дIадехараш нийса леладелга цIенхаштагIа хила деза. Продукце дикал профессиональни хинна ца Iеш, къаман а доккхал хинна дIаотта еза.

Дикала проблема-м цу сахьате къоастаяь яргъяц. Амма, из болх тIехьабоахаш хилара цхьаккха бокъо а яц. Цу гIулакха юстара латта цхьанне а бокъо яц — цхьанна предприяте, цхьанна конструктора, технолога е Iилмахочун, цхьанна а болхлочун е колхозхочун, цхьан дешаца аьлча, цхьанна хьалхалча къахьегамхочун. Парте айхха хьаллоацаргба советски марка сийлен тIехьа лоаттабу къовсам, цIенхашта доагIар хьа а дехаргда пассивни позици лелаечунгара, иштта ира проблема йоашхалга юхатетташ волчунгара.

Iилма - технически прогресс сихъяра тIехьарча къовсама хьалхара тамагIа, белгалдаьккхар докладчика, Iилмага гIолла дода.

Знаней а технически прогресса а тайп - тайпарча доакъошкара советски Iилманхой толамаш массанена а довзал да. Доккхал де мегаргдолаш да космоса, математикаи, механикаи, термоядерни синтеза, квантови электроника, биологе массехк даькъе даьча тохкамашка даьха толамаш. ХIара Iилма - технически лостамагIа хIана яц аьнна дуккхадар дала мегаш йола разработкаш я.

Цунца цхьана Iилма декхарашка хано дIадехарашка хьежжа хьежа деза вай — из хоадам боллаш общественни производствана эшарашкахьа, хIаьта производство — Iилмангахьа ерзара дIадехарашка. Цу позицегIа чIоагIъяь а техка а хила еза Iилма, техникеи производствои вIашкаувзаш йолча эIанара ерригa звеньяш.

БоккхагIча лоархIаме лархIа деза фундаментальни Iилма дегIадоаладелга. Къаьстта из дIаотт идеяй генератора метта, гучайоах ледарлонаши керда оагIонаши, эффективноста кердача боарам тIа довла гIо ду. Укхаза хьалъайбе беза СССР Iилмай академе лоархIам. Технически лостам болаш дола тохкамаш шердаргахьа цIаьхха ерзае еза академически институташ, техникаи технологеи принципиально кердача тайпай теоретически лардаш хьакхоллара тIехьара цар лоархIами бехктокхами лакхбе беза. ЛоархIаме резерв я хIанз а цун таронех бизза пайда ийбеш доаца вузовски Iилма. ХIаьта а, йолаш йолча оценкагIа вузашта Iилма - тохкама балхий боарам 2—2,5-зза лакхбе могаргда.

Йоккхий претензеш а требованеш а хила еза отраслевой Iилмага. Промышленни министерствай кара бIаьш Iилма - тохкама учрежденеш, проектно - технологически и конструкторски организацеш я. Царех дуккхаяраш производствах хьда, лакха халкъбоахама хьокхамаш дахара тIаерзаяь йоацаш я. Масала, Минхимпром хьалийкъай дуккхача тайп - тайпарча Iилман учрежденешеи опытни производствашеи. Бакъда, цу отрасле гучадьннад кердача материалаштеи технологештеи разработка ечара доккхий кхоачамбоацараш. Во болх беча цхьайолча отраслевой институтий хьадда масалаш доаладаьд доклада тIа.

Iилман, техникаи производстваи интеграци яра организационно - экономически формаш эргаяьха тоае езаш я. Масала, дикка эффективни да Е. О. Патона цIерагIча электросваркаи института опытах СССР Iилмай Академена юкъейоагIа комплексни межотраслевой Iилма-технически центраш хьаяр.

Институташи проектно-конструкторски организацеши производствана хийра латтар дIадаккха дагахьа хIанзе а де дезаш дар царех дуккхаяраш объединенешта, предприятешта тIа а чIоагIъеш цунца цхьана Iилман заводской сектор чIоагIъелга, ЧIоагIа лоархIаме да йоккхийча Iилма - производственни объединеней сеть дегIакхувлара берригача балха керда низ балар, «Криогенмаш», «Светлана» НПО, кхы а дуккхаяраш йолча тайпара, Iилма-технически прогресса бокъонца йола форпосташ хила еза уж.

Йоккхий Iилма-технически организацеш чIоагIъяра керттера йоакхо а еш, цунца цхьана хьинаре хьаллаца беза изобретателийи рационализаторийи болх, пайдане йола технически предложенеш къоастаяра формаш лаха я уж сихагIа юкъейоалаелга де а деза.

Дукха хIама де дезаш да Iилма - технически лостамагIа даьчо сихагIа халкъбоахама пайда лургболаш. КПСС ЦК а Советски правительства а лерхI, мехка Iилманхой, ерригача Iилма - технически интеллигенце дегашта гарга хургда аьнна парте оттадаь декхараш, Iилма-технически прогресс сихъяра низаш кходергдац аьнна.

Вахаро дIадех планировании а кулгалдар а ерригача боахама механизм кIоаргга эргаяккхар. Боахама кулгалдар эргадаккхара керттера лостам боккъал аьлча вайна бовзаш ба. Из — социалистически боахама совленех дуккха кIоаргагIеи массе оагIорахьареи пайда эцар. Демократически централизм дIахойодача хана чIоагIъяра а дегIакхувлара а никъ дIабахьа беза вай. Кулгалдари планировании централизованни юхьига эффективность лакхъяр, предприятеш шоай лоIамагIа хилари цар бехктокхами шербар, кулгалдеча, хозрасчете а товарно-ахчан отношенешка а дукхагIа пайданерча формаехи методехи хьинаре пайда эцар, наьха инициатива шерра дегIакхувлар — цунца да перестройка принципиальни маIан.

Iилма - технически прогресс ма хулла дикагIа дIатIаэцаргйолаш хила еза, экономика, цунна, т е р к а м тIаозаргбар де деза халкъа боахама ерригача звеньяшка. Уж проблемаш къоастаяра хьинаре болх беш я партийни боахамеи органаш. Керда-керда доакъош юкъенхувл цу йоккхий масштабаш йолча экономически эксперимента. Бакъда, цунгара вай довла деза доал дарен кулгалдараи бIарчча система хьаярга.

ДIадоладе деза лакхехьарча эшелонашкара. ГIулакхаца кхоачашъе езаш я Госпланах Iилман - экономически орган хьаяра ленински идея, гIорбаьнна Iилманхойи говзагIбола специалисташи цунна юкъе а озаш. Планаш тIа керттера моттиг дIалаца еза ресурсех пайда эцара эффективность, продукци эргаяьккха тоаяра масштабаш, Iилма - технически ларда тIа къахьегама овсарле лакхъялар хьагойтача дикала хьокхамаша.

(Йистедоалар 2-ча оагIо тIа).

ПАРТЕ ЭКОНОМИЧЕСКИ ПОЛИТИКА КЕРТТЕРА ДОШ

(Долалур 1-ча оагIо тIа).

КПСС ЦК дукха предложенеш ух ГКНТ моттигеи лоархIамеи хьакъехьа. Дувцар да, отраслей Iилма-технически боарама, карагIдаьннача дикачунга хьежжа производство йий хьажара, НИИ а проектни организацей а сеть вIашагIйоллара мехка Iилма - технически балха коардинаци яра тIахьожам лоаттабара бехктокхам цунна тIабилларах.

Лакхарча эффективностага кхачара керттера резерваш яда отраслаш вIашгIкхеттача. Отраслашта юкъера бувзамаш Госплано вIашагIтохарга а дикагIйола вариант харжарга а догдахар — хургдоацачунга сатувсар. Из де низ дIакхоачаргбац министерствай а. Цу дерригне деи повестке оттаду йоккхийча халкъбоахама комплексашта кулгалдергдола органаш хьаяра дош. Кердача хьалашка хувцабала беза министерствай лоархIами функцеши. Цар таро хургья ма хулла дукхагIа перспективни планированена, производства технически боарам лакхбараи продукци дукхагIа яккхараи кердачох шерача масштабегIа пайда эцара теркам тIабахийта. Отраслашкара кулгалдара аппарат дикка кIезигъе, сов йола звеньяш дIаяха еза,

Министерствашi ведомствашi сов а дIахо дегIаухаш а йолча кулгалдара республикански органий структура эргаяьккха тоаеш дукха хIама де дезаш да. Унхаза союзни боарамерчул а чIоагIагIа хьаэттай кулгалдара интеграци концентраци яра проблема.

Iилма - технически прогресс сихъяр духьа керттерча производственни звеной — объединенейи предприятейи лоархIам лакхбе беза, царна берригача оперативно-боахама болх тIаберзабеш. уж духхьал министерствай доалахьа а хургйолаш. Бе безаш бола болх — из «Iург даьннача хIама тиллар» дац, духхьал организацеш вIашагIтохар е къоастаяр. болхлой цхьаи гIанда тIара вокх гIанда тIа ховшабар дац. Организационни структура эргаяьккха тоаяра дешаш майра, уйла яь къоастаде деза, хIаьта керттердар — комплексно, алхха комплексно-лакхерча звеньяшкара лохерчарга кхаччалца, вертикально санна, горизонтально а, къоастадар да.

Кулгалдара организационни структура эргаяккхар айхха дувзанза даргдац хозрасчет, экономически рычагаши стимулаши чIоагIъярца. Вайна еза Iилма - технически прогресс сихъеча толамаш дахара къахьегам коллективашта совле бокъонца Iалашъю механизм. Вайна еза, къаеннеи эффективни йоацеи продукци арахецар пайдане ца хулийта механизм. Цу гIулакха эггара хьалха де дезаш да технически боарамаи продукце дикалаи потребителa воздействи чIоагIлулга. Овлангара эргаяьккха тоаде деза маьхаш увттадар, цар экономически политика толаме кхоачашъеча. дерригача кердачох, хьалхалаттачох сиха пайда эцача гIо дергдолаш.

Йиззача хозрасчете яха еза объединенеши предприятеши, чIоагIа кIезигле деза централизованно увттаду декхараш. Ховш да, министерствашa, кхыметтел, ВПО а планашта ца эша хьокхамаш юкъекхувла моттигаш кIезига йоацилга. Ха хьатIакхаьчай укхаза законодательни порядок яра, Предприятей болх кхы а дукхагIа экономически нормативаша дIаннийсбеш хила беза.

Объединенешта, предприятешта производствай продукце дикалеи технически боарам лакхбара, социально дегIаахара хиланза яргйоаца средстваш шоашка хьахийтара, уж шоашта эшачоа дIаахийтара, кредитах шерра пайда эцийтара таро яла еза. ЧIоагIагIа лоархIаме да коллективай балха хьокхамаштеи къахьегамах дIалучоаи юкъе айхха бувзам оттабар. Укхаза хила беза юкъарчал доацаш бола бувзам. ЛоархIаме да объединенейи предприятейи балха коллективни подряда принципаш дIайоаржаярга майрра вахар, йоаккхагIъяь комплексни хозрасчетни бригадаш хьинаре хьаяр.

Доал во деча хозяйственникий, паччахьалкхенгара дукхагIа ресурсаши капиталовложенеши дIаяхара, хIаьта обществана кIезигагIа хьадалара тIера барий кулгаш тIа хIама еттаргйола «азарта духьалара боахама механизм» оалар берригача низаца болх бе йолаялийтара дIадаккханза даргдац дерригa ширдаьннар.

Лоацца аьлча, бе безаш ба кулгалдареи доал дареи система эргаяьккха тоаяра цIенхашттара болх. Вайга йиш яц из болх чакхбаккхара ханаш тIехьатетта, хIана аьлча, керда экономически организационни хьалаш хьа ца кхоллаш Iилма - технически прогресс боккъонца сихъе йиш яц.

Цу масштабни декхараша хиланза даргдоацаш дIалех партийни балха кIоарга хувцамаш дар. Из болх, аьлар М. С. Горбачева, гIулакх доагIаш ба дерригача хувцамий керттерчунца — сага факторца. Укхазара хьадоагIаш да тахан оттаду керттердар — лакхера Iодоладенна лохе кхаччалца йолча кадрай хьаькъалашка, уйлашка хувцамаш дара мел эшар делга, цар теркам эггара лоархIамерчоа — Iилман - технически прогресса тIа а берзабеш. ДоаггIар хьадехар, цIаьхха а доаггIар хьадехар — из эттача хьало вайна, коммунисташта, хьалхадоаха керттердар. Вахара экзамен — эггара бирсагIа яри компромисс йоацари. Из дIалуш я тахан партии еррига кадраши.

Дувцар да, йIаьххача хана болча политически наькъах, хIаьта тахан къоастае декхарийла долча проблемах цхьаккха а кхоаненга тIехьатетташ хила йиш яц. Вай экономически боахамеи кадрашкара доаггIар хьадехар сихха лакх ца дича даргдац. Шорттига, хьежаш лела йиш яц, хIана аьлча, дIа-юха терка ха йисаяц, дIадахачо дIаяьккхай из. Алхха дIахьалхашнахьа аха деза, сихагIа а долхаш.

Инженерно - технически Iилмани кадраща этта хьал кардинально хувцилга дIадех Iилма - технически прогресс сихъяро. Уйла яь де дезаш да Iилмани инженерний къахьегам общественно къоабалбелга лакхдар, цунцара кхоллама уйла чIоагIъяр, стимулировани е кIезигагIа нах юкъе а оваш балхаш дика дарах, цу ларда тIа цар алапей боарам лакхбар. Вай чIоагIъе еза еррига Iилма - технически прогресса лелама йола партийни влияни, цун керттерча участкашка партийни прослойка чIоагIъе еза. Къаьстта актуальни ба кадраш кхеяраи кийчъяраи ца хаддаш беш бола болх, эггара хьалха технически прогрессо хьакхоллача кердача специальностех.

Дуккхача кхоачамбоацарий а гIалатий а бахьан да министерствай партийни комитеташа цхьаццайолча моттигашка социально - экономически бокиха лоархIам бола дешаш довзара а къестадара а йола политически ирал мелъялийта хилар, КПСС Уставо цоашта еннача тIахьожам лоаттабара бокъонна юстара хилар. Цу тайпара уйла тарлац хIанзарча хана мехка социально - дегIаахаро дIадехарашца.

Балха шерра моттиг — белггалара а бехктокхаме а — хьаеллалу идеологически, пропагандистски балха хьалхашка. Наха гIо де деза Iилман - технически прогресс — из вахара лоархIаме гIулакх дIакхетадайтара, цо массане хьашташ кхоачашделга, шийна ховраши говзали шерра хьагучаяккха хIаране таро хулийталга. Вай тийша да воай болхлой класса, ахархой, интеллигенце, инженерийи Iилманхойи кхоллама лакхарча хьинарахи говзалахи. Къаьстта а дуккхачунга сатувс вай нагирхоша дечунга, цар низага, хIама лахара хьаькъалга, дерригача кердачунца, хьалхалаттачунца хьашт долаш хиларга.

ДIахо докладчика дийцар боахама балха хIанз хьалхашка латта дешаш. Цо белгалдаьккхар, мехка къахьегамхошта хьалхашка карара шун бIарчча пятилеткеи толаме чакхъяккхара бехктокхаме декхар латташ хилар. Партийни организацешта лоархIаме да ма хулла доагора, промышленноста лаьрхIача кхыйолча бийдала производство лакхъяра йоакхо яр, ший ханнахьеи дикал лакха йолаши юрта боахама балхаш чакхдахар, беррига хьувкъам чуэцар а ца бойтар а. Дувцар да, мохк дика кхоачам болаши вIаштIехьбаьннеи кердача пятилеткана чуболларах.

Бухсоццаш М. С. Горбачева аьлар:

Вайна хьалхашка доккхий гIулакхаш — керда, масштабни, хала гIулакхаш латт. ЛоархIадергдий-те вай царех? Централни Комитет лоархIадергхиларах тийша я. ЛоархIаде декхарийла да. Бакъда, цо хIаранегара дукхагIа дIадехаргда хьаькъалга болх байтар, тIатеIIа къахьегилга, чIоагIа уйла тIайохийталга, кхетам хулгеи цхьоагIо хулгеи. Парте традицешка, советски халкъа оамалца дац чоалханеча декхарех кхералга, халонаш хилча тIехьашка бувлалга, дегI мелделга, сатийна багIилга, къаьстта а мехка вахаре хувцамаш хулача бехктокхамеча хана.

Советий республика чIоаггIа халача хьалашка социализмага хьалхара гIа боаккхача хана, Ленина бIубенна яздаьд: «КIалхардовргда, хIана аьлча, вай хоздац воай хьал. Йовз еррига халонаш. БIаргагу еррига лазараш. Хан - ханнахьа дарба ду царна, тIатеIIа, корзагIа а ца довлаш».

ХIаьта тахан а болхлой, ахархой, интеллигенце кхоллама низех, халкъа лакхарча моральни дог-уйлахи лоIамахи болча кIоаргача тешамо хьаллоаттаю парте оптимизм. Бакъда, оптимизмо цхьаккха а мукъавалийтац балхах. Къахьега-м чIоаггIа дезаргда. КПСС политика хьаллоац еррига общества. Парти шийи XXVII съезда накъайодача идеяшца, керда дIадоладаьрашца, планашца советски наха дувзаду доккхий дагалаттараш.

Коммунистий парте декхар — цар тешам боа ца бар, вай гIулакх цIенхаштта дIадоладелга дIагойтар. Вай низаши чIоагIали тоъаргья, халкъа дийнача кхолламах ког гIортолга а еш, Iилмани къахьегамеи бувзам чIоагI а беш, доши гIулакхи вIашкадоагIаргдар де, хIаьта из политике, вахаре — керттердар.

КПСС ЦК яьча совещане доакъошхоша дувц

Доклад ювцаш совещане дакъа лоацаш бараша цIенхаштта терко тIайохийташи хьаддаи дийцар вай общество социально - экономически дегIаахар, халкъа боахам ма могга дикагIа дегIаухаргболча наькъа тIа баккхар шоаех тийша дола хьадда дешаш. Общественни производства еррига сферашкара болх эффективнегIа бара, Iилман-технически прогресс сихъяр духьа чура таронаш лехараи царех пайда эцараи долча магистральни лостамашта тIазар цар шоай терко.

Вай тахан дувц, аьлар КПСС ЦК Политбюро члена Украина КП ЦК хьалхарча секретара **В. В. Щербицке**, халкъа боахама кулгалделга тоадара, Iилман - технически прогресси общественни производство дегIаахара темпаши сихъяра еррига боахама механизм тIахьожаяь хилар чIоагIде дезилгах, керттера маIан долча къоастаданза даргдоацача декхарехи проблемаехи.

Из кхоачашдара Украине вIашагI а елла болх беш я республикански, отраслевойи регионалний Iилман - технически программай система. Общественни производства эффективность айяр духьа партийни влияни чIоагIъяра Украина Компарте ЦК, обкомашка, горкомашка, дуккхача райкомашка вIашагIъеххай Iилман - технически прогрессана гIо дара йола советаш. Цунца цхьана, духхьал дIаала деза, Iилманеи технаинеи карагIдийннараш производствана юкъекхувлара оаха дечох, цкъарчоа доагIаш дар хьахулаш доацилгах. ХIаьта из хьал оттара керттера бахьан да тха йолаш йолча боахама механизмо Iилман - технически прогресс дегIаахар хIанз а тIехь Iалаш ца делга. Еррига проблемаш комплексе къестае езача метте, оаха дукхагIа йолча хана къестаду частни дешаш. Экономикана кулгалдара, Iилман-технически прогресс сихъяра гIулакх овлангара деиз хувцара доклада тIа йийца хьадда предложенеш вахаре хиланза яргйоацаш я. Вай берригача балха юкъмоттиге оттае еза уж. ХIаьта шийттагIча пятилетке из гIулакх дизза кхоачашдара бокъонца йола большевистски чIоагIале а гойташ тIагIертта болх бе беза, дIадодар кIезигагIа а долаш, дегIаахара темпаш холуш айе еза.

Мохк дегIаахара темпаш ма могга сихъяра хьинаре чакхдаха дезача хьаддача гIулакхашта юкъера оратора хьакъоастадир Iилман - тохкама учрежденейи проектно-конструкторски организацейи балхах тIеххьара хьахулаш дар ма могга дегIадоаладара декхар. ГIулакх пайда луш хургда нагахьа санна Iилманатохкама институташка, проектно - конструкторски организацешка телаш дола алапи, керттерча даькъе тIеххьара хьахинначох тела доладой. Из де йиш я, тхога хьттача, Iилманга паччахьалкхен целевой заказаш телара система кIийлен тIа. Кердадараш юкъекхувлара цIенхаштта кийчо е еза, хIаьта техникеи технологии кийчъярал совгIа цу техникаца болх бергбола нах а ба Iомабе безаш. Из декхар кхоачашдара, масала, хьинаре гIо ду УССР Iилмай Академе вIашагIъеххача инженерни центраша. Iоаяьча опыто хьа ма хьоккхара, цар гIо ду разработкаш яра ханаш лоацъеи царех хьахулаш дар производствана юкъекхахьара масштабаш шеръеи.

Iилман - технически прогресса ларда тIа производствана интенсификаци яра парте оттадаь декхараш тхона гарген оаха кхетош да, аьлар Ивановски станокаш еча производственни объединене генеральни директора **В. П. Кабандзе**. Укх шера май бетта кхоачашдаьд пятилетка декхараш. Шу чакхдаллалца йолча хана пхе шера планал тIех продукци кийчъергья 50 миллион сом совгIа маьха, дIа а йохьийтаргья 110 обработка еча центрашка. Толамий «къайле» — алхха технически прогресс юкъейоалаярца я.

Оратора чIоаггIа теркам тIаззар инженерно - техническ болхлой кхоллама хьинар лакхде йиш йолча гIулакхашта, предложени елар цар къахьегамах хьахулар лакхдара цхьайола моральни а материальни а стимулаш юкъейоалаярах. КПСС Централни Комитето станокаш хьаелга дегIадоаладара еннача приоритето таро лу ивановцашта юха хьажа а хьежа майрагIа шийтталагIча пятилетка планаш оттае а принципально керда техника хьаелга карадерзаде а.

Укх совещане советски экономика керттера проблемаш ювцаро, аьлар КПСС ЦК Политбюро члена, РСФСР Министрий Совета председатела **В. И. Воротникова**, шеко йоацаш боккхача лоархIаме хургда стратегически декхар — вай мохк дунеи тIа хьалха латтача Iилман - технически прогресса доазонашка балар — кхоачашдеча. Объективно хиланза даргдоацаш да Iилманнеи техникаеи хIанз карагIдаьннарий ларда тIа овлангара деиз экономика дегIайоалаелга. Цунна тешал ду Российски Федерацерча гIулакхий лоаттамо. Тхона эггара лоархIамечарех паччахьалкхен проблема я Iалама кхоачамех биззa а комплексно а пайда эцилга. Тха республика хIара дийнахьа дIайохийт миллиард совгIа сомах бола бийдали материалаши. ХIаьта а лоархIамегIа йола пайданеча оахкалий моттигаш тIехь - тIехьа тIавахаха хала йолча районашка дIайолхаш латт, долче, кхы а дезлу уж хьайоахилга. ХIанз дац атта доаккха мехкдаьтта, тайге, ушалашка, тундре ваха веза из даккха. ХIаьта болх беш йола къаьначa а караерзаяьча районашкарча мехкдаьтта доахача кердача а моттигех пайда эцац алхха 40—45 процент мара, специалисташта хетачох, из хьокхам 60—70 процентага кхоачаш лакхбе таро йолча хана. ХIаьта дукхагIа пайда эца беза мехкдаьтта даккхара интенсивни методех. Укхаза хоадам беш дош ала доагIа Iилма.

2005 шерага кхаччалца РСФСР Iилман - технически прогресса Комплексни программа оттаеча Iилманхоша дакъа лацарах дувцаш, оратора белгалдаьккхар, СССР Iилмай Академе Сибирски отделене беркате болх белга. Йоккхий регионалъни проблемаш комплексно Iилманхоша къоастаяр гойташ я «Сибирь» яха дуккхача лостамех йола программа. ХIаьта тахан кхы а дIахо даха деза. ДукхагIа теркам тIабахийта боагIа республика кхыча йоккхийча районашка а — Гаьнарча Малхбоаленна, бIарчча Тайкача океана региона.

«Б» группана чуйоагIача предприятешка производства технически боарам лакхбара проблемех дувцаш, оратора белгалдаьккхар, цу областера гIулакхаш тоаделга — алхха экономически хиина ца Iеш, социальни а проблема йолга. Овсарле лоха йолча, монотонни къахьегамо тIаозац болхлой.

Къамаьл дечо хьоахадир иштта инженерни кадраш Iомаяреи уж юхакийчъяреи дешаш. Укхаза лоархIаме да сихагIа Iилмеи техникеи дегIаахар ловш берригаш хургбола атмосфера хьакхоллар. Из Iалашдара эш массови информаце а пропаганда а средствай болх белггала тоабелга, из пассивни просветительствагара беррига нах хIанзара знанеш Iомаеш хургболча эффективни формашка берзабар.

Советски Iилманхоша, аьлар СССР Iилмай Академе вице - президента **Е. П. Великова**, дег тIара хьаллоац парте хьалхашка оттаяь дог ураоттадеш йола Iилман - технически прогресса программа, КПСС ЦК апрельски Пленума решенеш дIахо дегIайоалаеш уж хилар а гуш. Оаха дика кхетаду из декхар кхоачашдеча Iилманхоша юкъехьош дола дакъа дуккха шерагIеи лоархIамегIеи хила йиш йолга а хила дезилга а. ХIара тохкамхо хила веза кердача тайпара исторически момента бехктокхам кхетабеш, дерригача халкъа боламе ший лоархIам бовзаш.

Дуккхача хана деиз хьа столица промышленность дегIаахара керттера лостам ба, кердача Iилман а технически а решеней база тIа предприятешта реконструкци яри уж технически юхаIалашъяри, аьлар КПСС ЦК Политбюро члена, КПСС МГК хьалхарча секретара **В. В. Гришина**. Къаьстта теркам тIабохийт, белггала къахьегама овсарле лакхъе, продукцега дIадодар лохдеи цун дикал лакхъеи таро луш йола принципально керда техникеи технологически процессаши юкъейоалаяра. Цу балха лоархIаме лостам ба — ший ларде промышленни роботаш, ЭВМ, кхыйола хIанзара техника йола гибки технологеш юкъекхувлар.

Оратора белгалдаьккхар, реконструкци яр — цахаддаш дIайода процесс, из Iилман - технически прогресс сихъяра лоархIаме средство хилар. СССР Госпланаца а министерствашца а цхьана кийчъяьй 1986—2005 шерашка Москван халкъа боахаме Iилман - технически прогресс яра Комплексни программа. Столица дегIаахара декхарашка хьежжа шерагIа пайда эца лаьрхIад цу тIа халкъа боахаме Iилманнеи техниканеи карагIдаьннарех.

Оратора къаьстта теркам тIабахийтар Iилманна карагIдаьннараш производствана юкъедоаладечарча Московски партийни организаце лоархIама, Iилманнеи къахьегамаи юкъерча бувзамах доала беркат гойташ масалаш доаладир. ХIаьта а, белгалдаьккхар цо, города халкъа боахаме, Iилман учреждений балха цIенхаштта кхоачамбоацараши къоастадаиза дешаши да, дIахьалхашкахьа ахар юхатетташ. М. С. Горбачева доклада тIара критика биззача боараме московски предприятештеи организацештеи а йоагIаш я.

Iилман - технически прогресс сихъяра эш гIулакхий комплексни система, дIаходихьар къамаьл дечо. Из хила еза производства лард чIоагIъеш, планаш увттаяри, бIарчча предприятена а хIара болхлочоа а йола экономически рычагаши стимулаши, перспективана лаьрхIа цаI йола Iилман - технически политика кийчъяри юкъе а доагIаш.

Iилман - технически прогресс чакхйоаккхараш нах ба, белгалдаьккхар оратора. Тхона гучох, партийни организацей къахьегамхошта юкъера болх чIоагIбарах, алхха Iилман - технически прогресс сихъяра наькъа тIа мара вай общество тоае, мехка экономически потенциал дегIайоалае, халкъа хьал-таро лакхъе йиш ца хиларах хIара саг кхетаварах латт декхар.

«Омскшина» яхача Омски производственни объединене генеральни директора **П. В. Будеркина** дийцар шоай предприяте технически реконструкци яра опытах, коллектива хьалхашка увттача проблемаехи халонехи. Из процесс еш йола предприяти, белгалдаьккхар цо, вогIча хьалашка йоалаш хилар, хIана аьлча, реконструкци еча хана хула бе планех лаьрхIа ца хилар бахьан долаш. ГIулакха шоллагIа оагIув я: гIишлон - монтажни организацеш болх беш йолча цехашка къахьегара дукха раьза ца хилар.

Болх беча предприятешка гIишлон балхаш де гIишлонхой раьза бергбола материальни стимулироване система кийчъе еза. Боахама хьисапе гIишлош хьалъелгеи реконструкци елгеи шерагIа леладаро таро лургья болх беш йола предприятеш технически юхаIалашъяра эффективность дикка лакхъе.

Ленинграда а области а балха опыто, аьлар КПСС Ленинградски обкома хьалхарча секретара **Л. Н. Зайкова**, бакъду экономика дегIакхувлар, продукце дикал лакхъяр, тешамеи конкуренци лелае могаши из хилар, керда техника кIезигагIа къахьегами материалаши чулоацаш хилар, алхха халкъа боахама дерригача доакъошта шерра интенсификаци ярца мара Iалашде йиш йоацилга. Из декхар кхоачашдара тIаерзаяь я парте Централни Комитето могалъ «Интенсификация-90» яха территориально - отраслевой программа.

Iилман производствацара интеграци кIоаргъяра проблемаш ювцаш, ораторо хала хеташ белгалдаьккхар, кхыча городашка а санна, Ленинграде Iилман - производственни объединенеш вIашагIйохкилга бахьан доацаш лаьгIденнилга, хIанз, долчча беса аьлча, сецалга а. Парте Ленинградски обкомо кийчъяьй, хIанз шоай къаьсттача баланcах йола, цхьайола Iилманхокама, конструкторски, технологически организацеш, объединенешта кхы тIа а юкъейоалаярах йола предложенеш.

Дукха ха яц ЦК апрельски Пленум хиина, белгалдаьккхар ше къамаьл деш КПСС ЦК Политбюро членалла кандидата, Грузе Компарте ЦК хьалхарча секретара **Э. А. Шеварднадзе**, хIаьта а хIанзлехьа гучабаьннаб цун этапни лоархIам.

Республика социально-экономически дегIаахара лакхача темпех дувцаш, оратора цу цхьан ханна белгалдаьккхар, цхьаццадолча хьокхамашта хьалха латтача регионел из тIехьаюсаш хилар. Iилман - технически прогресса лардаш тIа производствана интенсификаци ярга гIолла ба дIахо дегIаахар сихдара никъ.

Республике вIаштIехьдаьнад Iилман - технически прогресса управлене система вIашагIйолла. Дувцар, эггара хьалха, партийни кулгалдарах да. КхоалагIа шу да Грузе Компарте ЦК а, областной, городской, районни комитеташка а хьалхарча секретараша кулгалдеш болх беш Iилмани Iилман - технически прогрессеи координационни советаш йола.

Тернам бе боагIаш я, аьлар дIахо къамаьл дечо, аграрни Iилма производствацa интеграци яра система а. Республика цу даькъера еррига институташи Iилман подразделенеши хIанз ВАСХНИЛ-а регионални отделене доалахьа я, ший аргIанна, шин оагIорахьарча доала принципах, юртбоахама производства госкомитета юкъейоагIаш йолча. Цу системе вIашагIъеллай кердадар юкъекхахьара центр, хIаьта районни агропромышленни объединенешка вIашагIъеххай Iилман - технически прогресса йола цун подразделенеш.

Уж дерригa структурни доакъош вIашагIдехкад е йолаш йолча штатийи финансированеи боараме, е сов йола звенош дIаяхара чотах, республикеи мехкеи кхы а дуккха йолаш йола. Уж дIаяхар — Iилман - технически прогресса пайдане да. Республике минсельхоз а, минводхоз а, сельхозтехника а, гIишлош ю министерстваш санна, вIашагIтохарах гIулакха пайда баьннаб.

Iилмани производствай интеграце кердача принципаша дIадех хIанз йолаш йола дуккха нормаши инструкцеши хувцилга. Ха дIа а ца йохийташ хувца деза щи ха яьннар, къаденнар, аьлар оратора.

Iилман - технически прогресса юрта боахамера лоархIам ше кулгалдеча боахама вахарцарча масалашца чIоагIбир Новосибирски области Ордынски района «Большевик» яхача колхоза председатела **Ю. Ф. Бугакова**.

Тахан ювцаш йолча проблемаша юрта боахама къахьегамхошкара дIадех производства резервашта дукхагIа йоакхо еш уйла хилар. Дукха лакхагIдараш хьадеха деза вай техникагара, цуи дикалгара. Ха хьатIакхаьчай конструкторашкара техника комфортнегIа хургьяр цIенхашттагIа хьадехара. Нийса дий-те, нагахьа санна 10—15 шера болх бича механизатора профессионални лазар хулаш хилча? Цкъа айдаь Iийнадац вай иштта энергооснащенни трактораш прицепий набораща Iалашъяь ца хиларах дола дош а. КIезига яц духьаленаш хьайбаш леладара эффективность лакхъяра новкъа а. Механизатораш латкъаш хул доакъар Iалашдеча техниках.

Челябински область — мехка йоккха индустриальни а юрта боахама а район. Цхьабакъда, области промышленность пятилетка декхарий боарамга кхаьчаяц хIанз а, иштта вIаштIехьдаьккхадац Кхачан программа декхараш кхоачашделга. Цу тайпара хьал оттара бахьана анализ еш КПСС Челябински обкома хьалхарча секретара **Г. Г. Ведерникова** белгалдаьккхар, дуккхача предприятей кулгалхой, йист ца хулаш ягIача партийни комитетий пурамийца шоашта атта йола, корректированни планаш оттаярга кхаьчаб. Цо хьагойт области экономика партийни кулгалдеча цIенхашттара кхоачамбоацараш долга. Планироване цу тайпара шоай лоIам бар леладаро тешал ду дуккхача министерствашеи планировани еча органашеи пятилетни планаш кIоаргга ца тахкара, кхоачам хиллал теркалъяц къахьегама коллективай предложенеш, объективни бахьанаш а кхувлаш йоакхо яц Iилман-технически прогрессана карагIдаьннараш производствана юкъекхувлара.

Вай берригача балха керттерча моттиге экономика интенсификации Iилман - технически прогресс сихъяри оттадар, масса йолча моттигашка организованности дисциплинеи лакхъяр, балха стиль овлангара деиз тоаяр — цу тайпара да тахан партийни организацей, хIара коммуниста керттера декхар, белгалдаьккхар къамаьл дечо.

Прибораш хьаяра, автоматизаце средствайи управлене системайи министра **М. С. Шкабардняс** хоам бир, халкъа боахаме автоматизаце средстваш эшарца дувзаденнараш кхоачашдара де дезараш министерства деш хиларах, цхьабакъда, низалаш кхоачам боллаш ца хиларах цу тайпара программаш кхоачашъяра боарам хIанз а ма эшша бац. Къаьстта ира дифицит хоалу вычислительни технике, числовой программни управлени еча устройствашка, массехк отраслашта йолча приборашкеи системашкеи. Цунца цхьана продукце технически боарами производства дикали лакхъяра резерваш хIанз а дукха я. Цу гIуланха керттера дар — керда техника кийчъяраи юкъейоалаяраи йола ханаш лоацъяр.

Тхо, аьлар оратора, дикка теркам тIа а бохийташ хьежад отраслевой Iилмани производственнии подразделеней составагеи структурагеи, хIаьта специализации территориальни хьисапаши теркал а дещ кийчдаьд йолаш йола ПО а НПО а дикка чIоагIъярах, НИИ объединене, КБ база тIа шоай предприятеш а йолаш кердаяраш хьаярах дола тхоашта хетараш. Хьалхе а баьча маьхагIа, алхха цу мероприяте таро хулийтаргья керда чоалхане изделеш кийчъяра а юкъейоалаяра а ханаш, хетаргахьа, цхьа шу лоацъе.

* * *

12 июне КПСС Централни Комитете дIахобихьар Iилман - технически прогресс сихъяра дешашта йолча совещане болх. Цун балха дакъа лоацаш бар новкъостий **М. С. Горбачев, Г. А. Алиев, В. И. Воротников, В. В. Гришин, А. А. Громыко, Д. А. Кунаев, Е. К. Лигачев, Н. И. Рыжков, М. С. Соломенцев, Н. А. Тихонов, В. М. Чебриков, В. В. Щербицкий, П. Н. Демичев, В. И. Долгих, В. В. Кузнецов, Б. Н. Пономарев, С. Л. Соколов, Э. А. Шеварднадзе, М. В. Зимянин, И. В. Капитонов, В. П. Никонов, К. В. Русаков.**

«Парте экономически политика керттерча дешах» хьалха КПСС ЦК Политбюро Генеральни секретара М. С. Горбачева яь доклад ювцаш, совещане доакъошхоша гучахьа, гIулакх довзаш дийцар халкъа боахама актуальни проблемаехи перспективаехи, Iилманна карагIдаьннараш производствана юкъедоаладара наькъа тIара духьаленаш дIаяхарах, цар чотах вай общество социально-экономически дегIаахара темпаш сихъярах.

Дош хаддаш къамаьл дир **М. С. Горбачева.**

Цу тIехь совещане болх чакхбаьлар.

(ТАСС).

Кхомбе, лораде, лархIа

ШЕ-ШЕГIА ХЬАХУЛАШ ЯЦ ЭЛЕКТРОЭНЕРГИ

Лаьттан ченашкара хьалъозӑш йола газ чакхйоахаш я Вознесеновски газобензинови завода коллектив. Царга гIолла чакхъяьнна газ дика лоархIаш я, технологех дIадеххача тайпара лаьттан тIоапашкара хьалъозача хана цунца хинна тух а, хий а, кхыйола хIамаш а дIайоахаш лерттIа чакхъяхарах. Юхейисача отходех стабильни доаца бензин арахец.

Пхе бетта планах лоархIабаьб газ чакхйоахараш. Масала, газ арахецара план 120 процент кхоачашъяьй бензин — 119,1 процент, кийча продукци маьхал яккхара задани 107,4 процент кхоачашъе таро хиннай.

Ала деза завода гIулакхаш динача хьале да аьнна. Цхьабакъда, кхоачамбоацараш а да предприяте. Царех лархIа деза тIанийца социалистически декхараш массе оагIорахьара цIенхаштта терко а еш, кхоачаш ца деш хилар. Масала, завода хьалхашна оттадаьча декхарашта юкъе графа я, кхояьча электроэнергеца, доагорца, иштта йIовхала энергеца укх шера шин дийнахьа къахьегаргда, аьна.

Из мероприяти чакхъяккхара хьакъехьа хIанз а тIехьа оттаяь план яц. МалагIча технологически процессах пайда эцаш 153 эзар киловатт-сахьат электроэнерги, 221 тонн условни доагор, 163 гигакалори йIовхала энерги кхоергья ховш кулгалхоех саг вац укхаза. Цхьабакъда, бе доацаш йоагIачул дукхагIа электроэнерги а, йIовхала энерги а йоае «дика вIаштIехьдоал» предприяте. Масала, лимитах йоагIачул 874 эзар киловатт-сахьат электроэнерги йоагаяй укхаза пхе бетта. Производственни план кхоачашйича дерригa чакхдоалаш санна хеташ хургба завода кулгалхой. Цхьабакъда, из хеташ багIе харц ба уж. хIана аьлча, тахан кхом ца беш цар йоаеш йола электроэнерги ши-шегIа хьахулаш яц. Паччахьалкхен дукха рузкъа дIа а ухийташ хьайоакхаш я. Ди-денгара мел доал лакхлуш латтача наьха хьашташкеи иштта чоалханеча производствагеи диллача электроэнерги вай вахара пхаьнаш да аьнна ала тарлу. Цу духьа ма хулла кIезигагIа дIаухийташ а бизза пайда хьаэцаш а йоагае еза из.

Сенца дувзаденнад лимитах йоагIачул дукхагIа электроэнерги оаша йоагаяр аьнна, аз шийга даьча хаттара жоп луш, завода керттерча инженера Нагаевский Геннадий Борисовича аьлар:

— Ахкан замалахьа юртбоахама балхаш сихденнача хана Малгобеке баха нах хий а доацаш бус из ца тоъар бахьан долаш. Каст-каста цу тайпара моттигаш нийсъяларах района кулгалхоша дехар а даь, бахача наьха хьашташ кхоачашдар духьа Тийрка чура хий цIен а деш хьалъувза электронасосни агрегат оттаьй оаха. Цу гIулакхо дукха электроэнерги дIаоз. Иштта цхьаькха а да терко е езаш. Планал дукхагIа оаха арахеца продукци хьаяра йоагIачул дукхагIа электроэнерги дIаяха езаш хул. Из зе юхаметта оттаде а социалистически декхараш тIа белгалъяьккха электроэнерги кхое а таро хургья завода шу чакхдоалача хана.

Хий хьалъувза электронасосни агрегат а оттаяь бахача наьха хьашташ кхоачашдар массане хьаллаца дезаш дика гIулакх да. ХIаьта из вай ювца агрегат ахкан замалахьа мара мича хул болх беш. Хьалхxе хьурмат а ца деш шоаш йоаганьча электроэнергена бахьанаш а лехаш хьалха хIана доах из?

Долаш долча кхоачамбоацарех сайна бIаргалайнар хьоахадергда аз. Царех да вIалла ца эшшаше дийнахьа а тIехьа дIа ца йоаеш заводе дукха лампаш йоагаеш, иштта электроэнерги ма хулла кхояра тIахьехаш дола цхьа плакат а лозунг а доацаш хилар.

БIаргагури кулгалхочо дувцари вIашка доагIаш дац, цудухьа предприяте администраце кхы тIехьа а ца тетташ шера шин дийнахьа кхояьча материалий чотагIа къахьегара йолча цу лоархIамеча мероприяте хьакъехьа план а оттаяь цIенхаштта болх дIаболабича бакъахьа хургдар аьнна хет.

М. БАРАХОЕВ.

ДАИМ ХЬАЛХАЛАТТАРАЩЦА

Нохч - ГIалгIай гIишлон управленена чуйоагIача Грознерча аьшкбетонни конструкцей заводе къахьегама ветеранаш хьоахабича эггара хьалхарчарца цIи йоаккх формовщикий бригадира Оздоев Бориса.

Нахагара боаггIача тайпара болх хьабехаш ховш, цар къахьегам лерттIа вIаштIехьбаккхара теркам тIабохийташ хиларах заводерча бригадашта юкъе массарел дикагIа хьокхамаш да Оздоева кулгалдеча коллектива.

Иштта, укх шера цхьаккха бутт дIабахийтабац бригадо производственни план тIеххоачаш ца еш.

Укх деношка «КПСС XXVII съезда — хьинареча къахьегама 27 декада!» яхача болама тIехьа социалистически ярхье яьнна доккхий толамаш доахаш я Оздоева бригада.

СУРТА ТIА: формовщикий бригадир Б. Оздоев.

З. БАТЧАЕВА сурт.

КОМСАШ ХЬУВКЪАЯРА

Пятилетка тIеххьарча шера доккха декхар тIанйца къахьег оаха. ПланагIа 7565 центнер яла езача 7791 центнер комсаш пачхахьалкхенга йохкаргья, аьнна дош деннад.

Из декхар кхоачашдара бIаьсти ма яьллинге а комсашта гIулакх де арабаьлар механизатораш а комсаш лелаю кхыбараш а. Механизатораша кхозза, бордосски жидкость яха молхаш техар. 178 гектар хулача кхай тIа молхаш теха баьлар шин дийнахьа. Из деш эггара дикагIа болх, бир Акмурзиев Магдана. 200 процент норма кхоачашйора цо. Цул дукха тIехьабисацар Мамышев Арсани Шабаев Мувсаи.

Шийн ханнахьа а дика а хьалйийхкар комсаш. Из гIулакх къаьстта дика чакхдаьккхар Яьакова Кабирас кулгаллеча бригадо. Цу тIехь шоашкара хьокхам телар Мударова Маликас, Абдулаева Захе, Гарсиева Iайнас. Дийнахьа 700 комсийга хьалъехка норма йолаш царех хIаране 1500 кхоачаш хьалъехкар. Цар сийна совхоза контора коа цIе байракх урагIъхийтар.

Укх шера каст-каста догIаш делхаш хиларца дувзаденна оасар сиха хотталу. Цудухьа комсаш оасарах ца йикъийта гIерташ берригаш тIабахийтаб тха отделене болхлоща. Механизаторашa бIаьсти яьннача хана деиз комсашта кхозза обработка яьй мугIараштеи мугIаперча комсаштеи юкъера оасар дIадоаккхаш, лаьтта цамцадоаккхаш. Из болх беча а белгалбаьнна дика къахьийгар вай лакхехьа хьоабаьча механизатораша.

Мелла чIоагIа уж гIортарагIа оасар цIендаь дIадоаккхалуш дацар. Комсашта юкъе дусар из. ХIаьта дисар сиха хьатIа а даьле дIаоттар. Из машинашца болх беш дIадоаккхалургдолаш дацар. Цудухьа кулгашца оасар де дийзар из дIадаккхара. Комсаш йолча дерригача лаьтта кулгашца оасар даь доалаш латт.

Кулгашца оасар деча хьинаре болх бу Кадырова Iайнаiас, Балтукаева Хадишата, Абдулазиева Зулайс. Нагахьа санна юкъ-юкъе догIаш делхаш ха этта ецарс, хIанзле оасар даьдаьнна хургдар.

Отделене юкъагIдитадац комсашта хийн диллара гIулакх. Из шийн хан-ханнахьа, комсашта ма эшшара дуллаш хиннад. Коммунистически къахьегама ударникаш, къахьегама ветеранаш болча Семиев Султанеи Сайдулаев Ахьданеи цIенхаштта кхоачашду хийн диллара гIулакх.

Отделене комсаш лелаю механизатораши кхыбола болхлойи бIубенна ба шоаш укх шера тIанйца декхар толаме кхоачашдергхиларах, парте XXVII съезда ма боаггIара накъагIоргхиларах.

Ю. МАГОМАДОВ,
Надтеречни района «Знаменский» совхоза шоллагIча отделене управляющи.

Ачхой-Мартановски района «Урожайный» совхоз керттерча даькъе баьцадаараш хьалкхедеш я. Укх шера 700 гектара тIа да уж совхозе.

БIаьсти дIайийначa культурех эггара хьалха цига хьаяьннай моша горошек. Из чуэца йолаяьй, 250 гектара тIа йола из дика хьийкъай.

Из чуэццаше кхыча баьцадаарашта гIулакх ду.

Баьцадаараш оасарах цIендечен ниилхдечен къаьстта дика къахьег Х. Цамдаевас, Х. Бацаевас, С. Шахидовас.

СУРТА ТIА: Х. Бацаева, И. ПЛИЕВА сурт.

ДОАКЪАР КИЙЧДЕШ ДА

Доакъараш кийчдара месячникагIа Ачхой - Мартана боахамаша 2000 тонн сенаж йолла, 600 тонн йол кийчъе, 600 тонн баьца витаминни хьоар даккха деза.

Месячник доладенначa дийнахьа деиз тахханалца,— йоах РАПО председателa заместителa Тепсаев Суламбека, — 1380 тонн сенажи планагIа йоаца рапса баьца юххьанцара 1565 тонн силоси еллай, 68 тонн баьца витаминни хьоар даьккхад.

ХIанз люцерна хьалхара хьекхача баьцах керттерча даькъе сенаж йолл, витаминни хьоар а доакх. ДIахо йодача хана, люцерна шозлагIа хьакха йолайича, йол кийчъергья, хьоар доакхаргда. Месячнике доакъараш кийчдара оттаяь план кхоачашъяра а тIеххьоачашъяра а мел эша таронаш я: техника а нах а, аьлар Тепсева.

«Лермонтовский» совхоза механизатораща месячника хьалхарча декаде кхоачашъяьй 600 тонн сенаж йоллара хинна шоай план. Из дIахо йоллаш а я, дIадоладаьд баьца витаминни хьоар даккха, из 26 тонн даьккхад. ШозлагIа люцерна хьакха йолайича, цун баьцах йол кийчъергья, хьоар доакхаргда.

Месячник долча хана планагIа 100 тонн сенаж йолла езаш хиннача метта «Ореховский» совхозе 250 тонни «Урожайный» совхозе 230 тонни сенаж еллай, хIаьта план иштталa йолча «Овощевод» совхоза механизатораша — 300 тонн.

Довкъараш кийчдара тIехьаюс «Самашкинский» совхоз. Итт дийнахьа 42 тонн баьца витаминни хьоар даккхарал совгIа хIама даьдац цига. Месячнике доакъараш кийчдара цун план я 600 тонн сенаж, 300 тонн йоли 300 тонн баьца витаминни хьоари.

Тха шортта доал

— ХIанз 5630 устагIа ба тха лорграш, — аьлар Малгобекски района «Кавказ» совхоза керттерча зоотехника Мезин Николая. — Жена тIера тха дика, листа, дIаьха да. Юкъера лаьрхIача хIаранена тIера 4 килограммал кIезигагIа даргдац тха. ХIаьта из хул планагIа лаьрхIачул 300 грамм дукхагIа.

Цунна тешал ду бокхагIболча жаIуй Имаев Iумара, Муцагов Рамзана. Бахаев Даке Iулашкарча жена тIера даьккхача тхано. ХIаьта кхы а дикагIен доккхагIеи ма дий бокхагIболча жаIуй МуцаговгIар Гелацен Къаьдареи, Исаев Бете Iулашкара жа.

Совхоза жа лорга пункт йоккха яц. Ерригa а жа лорга 12 машин мара яц цу чу. Бакъда цар тIа болх бераш дукхача шерашка Iоаль опыт йола нах ба — Бахаев Хьасан, Кривцов Егор, Исаев Бети, кхыбараш.

— Тха дикагIболча болхлоша дийнахьа 70 устагIа лорг, — яхаш дувц жа лоргача пункта начальника Темирбиев Махьмада, социалистически яхьа экрана тIа а хьежаш. — ХIара дийнахьа баьча балха итогаш дIаязъю цу тIа.

Цо яхар бакъдеш я жа лорграшта енна цIе вымпелаш.

ДикагIеи вогIи болх бер къоаставе ца эшаш шевар дика къахьегаш ва. Дийнахьа 45 сомага кхоачаш ахча эц жа лоргачо.

Жа ханнахьа лерга дахара нах оарцагIбаьхаб. Грозне ваха пенсионер Курбанов Увайс, цун воша ГIапур баьхнаб совхозе жа лоргача шоай вежараштa — жаIушта Даудаи Хусенаи новкъостал де.

— Низ хьалха санна бац, бакъда ер болх дика бовзаш хиларах повкъостал дулу,— йоах Увайса. — Хьалхалаттарел тIехьа ца виса гIерт со. Цар миссел дукха ца лорге а, цIена ларгара-м тIехьавусаргвац.

Кетар санна дола жийна тIадаьлла тха тIера дIадаьнна, дегI дайденна устагIа мукъабаьлча кхоссабале дIабода, жех дIакхет, хIаьта дошо хьоаса бола тхан гурмат подпасчикаша Лабазанова Лейласи Эльмурзаев Даудеи дIаэц, жа ларгара балха кулгалдеча, йоккха опыт йолча коммунистага Муцагов Рамзанага кхоач.

Ларга аргIагIа хьатIадоаладу совхоза эггара дикагIболча жаIун коммуниста Муцагов Гелане жа.

— Укх шера доккха ши хIама карагIдаьннад Геланена, — йоах Н. Мезина. — Республике керда рекорд оттаьй цо: хIара бахнача бIаь жийна тIехьа 170 Iаьхар хьалкхебаьб. ХIаьта хIанз хIара устагIана тIера юкъера лаьрхIача 7,5—8 килограмм тха доаккхаргда.

Жа ларгара болх сихлуш ба. Дийнахьа 550—600 устагIа болча Iула жена тIера тха доаккхаргдолаш вIаштIехьбаьккха ба жа ларгара болх. ТIера хьадаьккха тха 100 килограмм хулача кепашка а дехке сарахьа совхоза центральни складе дIадохьийт Бахмадов СаIидеи Гадиева Эжени.

Лерга даьнначa жега хьож жаIуй, совхоза керттера ветеринарни лор Попкова Валентина керте а йолаш. Царна профилактически обработка ю, цу гIулакха лаьрххIа яьча ванна чу лувча а ду. Из гIулакх даьчул тIехьагIа жа дажа дIадохийт.

Жа лоргача механизмашца болх дика байт мастераша - наладчикаша Евсеев Василе, Морозов Сергея, Конарев Петра.

Вай мел дувцар дизза хургдацар «ЖаIуй нана» аьнна цIи йоаккхаш йола царна даа хIама кийчду Муцагова Заха ца хьоайича. Из массе хана жаIуй болаш хьабоагIача МуцаговгIар я. Цо шийн ханнахьа, дика а чам бола, а даа хIама лоаттаду же тIарча наха.

— Укх шера юкъера лаьрхIача хIара бахнача бIаь жена тIехьа 117,2 Iаьхар хьалкхебаьб оаха, — йоах Мезина, — из ба тха «хьалхара хьувкъам». ХIаьта «шоллагIча хьувкъамах» 235—240 центнер «дошо хьоаса» оала тха дохкаргда пачхахьалкхенга. 60—63 процент цIена хьоаса а болаш. Из хул планал 25—30 процент дукхагIа.

Цхьан юкъа уйла а яь, тIатох цо:

— ХIаьта кIезига дий из? Iайха дIауйлаел Iа. Тхан цхьан килограммах маIача сага 4 костюм хургья.

Иштта да совхоза жа леладерашкара доала беркат.

Е. ГАЗИКОВ.

КЪОНАБАРИЙ СЛЕТ

ДIадахача кIирандийнахьа зизашца, лозунгашца хоза кийчдаьдар г. Назранера районни Культура цIа. Цига гулбеннабар района предприятешкара, боахамашкара толашагIбола къона болхлой, комсомольски активисташ, общественноста викалаш, кагирхой. Сийдолча метте багIа парте, тIема, къахьегама ветеранаш М. А. Гадаборшев, А. П. Братерский, М. А. Оадоев, Советски Эскаре волаш «За боевые заслуги» яха медаль енна А. Костоев, хIанз отпуск а енна эскарера салаIа цIабаьхна тIема а политически а кийчон отличникаш вIамагIвола сержант Н. Дзауров, мугIарера салте А. Тутаев, кхыбараш.

Производстве хьалхалаттача къонабарий слет хьайийллача ВЛКСМ Назрановски райкома хьалхарча секретара М. Тумгаева дувц парте тешшаме гIоича йолча комсомола турпалеча гIулакхех, пятилетка социально-экономически декхараш кхоачашдеча цо юкъехьоча дакъах, района цIи хезача кагийча нахах.

Цул тIехьагIа ведущеш болча Тумгоева Асяси Мальсагова Раяси трибуна тIа бех хьаьнала къахьегарца, общественни вахара юкъе хьинаре дакъа лацарца белгалбаьнна района предприятешкара, боахамашкара кагирхой. Царна балха тIа карагIдаьннар хестадеш дIайха дешаш оал, зназаш лу. Иштта сий деш белгалбаьхар укхаза СССР Лакхехьарча Совета депутат, республика Ленински комсомола преме лауреат, «Электроинструмент» завода слесарь-инструментальщик Халгуев ТIахIир. Коталон Ден 40 шу дузаш цхьайтталагIчеи шийтталагIчен пятилеткай планаш кхоачашъе карагIдаьннад цунна. ХIаьта «Назрановский» совхоза къоначa доярка Дзаурова Цаэша дIадахача шера хIара Iаттагара 4 эзар совгIа килограмм шура яьккхай. Из я «ЦIе косынка» яхача конкурсе хьалхле яьккхар. Шоай планови заданеш даим ханал дикка хьалха кхоачашъеш хьабоагIа НГIАССР Лакхехьарча Совета депутат швея-мотористка Л. Нальгиева, доярка Р. Айдаева, дукха кхыбараш.

Къона тIехье даьй сийлен традицешта тешаме йолаш, уж даим ебаеш хилийтара тIахьийхар къамаьл даьча ветерана М. А. Галаборшева.

Слете иштта дакъа лоацаш бар Ачхой-Мартановски, Малгобекски, Сунженски районашкара баьхка викалаш а.

Бухсоцца уж массава безаме хеташ хьежар района самодеятельноста доакъошхоша оттадаьча концертага.

С. ШАБИЕВ.

ЛАЬТТАНЦАРА БЕЗАМ

ОЧЕРК

Шаьла юрта йисттера дIахьежача бIаргагу ялат дIадувча шаьрача аренашта юкъе латта кхай тIара стан. Из йолча дIатIабодача наькъ тIа доалл улг. «Джалка» совхоза Социалистически Къахьегама Турпалхочо Саидов Бауде кулгалду № 2 йола механизированни бригада, яха дешаш яздаьд цу тIа.

Стане кхаьчача гуш да укхаза къахьегаш болча наха цох шоллагIдола цIа лоархIилга, уж хьаьший а бовцаш, боккъонца лаьтта дукха деза дай болга. Массанахьа цIена я. ДIаьхха хьалдаьча отара кIал латт, тоа а яь хIанз эшаш йоаца техника. Тайп-тайпарча плакаташца, сурташца, кхыдолчуица хоздаь да бригада цIа. Цунна тIехьашка хозеча хьунагIа Iийне механизатораша хьалъяьй шоашта салаIа, хIама кхалла моттиг. Юкъ-юкъе хьокхача ахкан михо, оалхазарий ашараша безам тIвоз укхаза, паргIата воакх.

Стане нийсвеннeчоа духьала воагIа фусамда — бригадир Саидов Бауди, юккъерча дегIара саг. ДIаккача шераше нийлхдаьд цун керта чош. Хьаькъале а хIама зувш а хьеж Iаьржа бIаргаш. Михо, маьлхо еттай йийлла йола юхь. Лаьттан бос болаш да къахьегам бовзаш дола кулгаш. Бауди санна болчарех оалаш да: «Из чIоагIа а тешаме а латт лаьттан тIа».

Саидовс дувц:

— Каст-каста кагирхошца со вIашагIкхийтача цар сога хоатт: «Лаьтталеладечун говзал хоржаш хьангара масал ийцад Iа?» Цу хаттара жоп а луш, массаза а оал аз:

— Гаьна аха везанзар са масал лохаш. Из масал са цIагIа дар — са да. Аз доккхала а дувцац, тха да цхьоалагIча пятилетке вовзеш саг хиннав. Лаьтта дезаш, хьинар долаш къахьегарца лекха толамаш доахаш хиннав из. Генараш, хьажкIаш кхееча звеной кулгалхо хинна из 1937 шера СССР-а халкъа боахама карагIдаьннар хьахьокхаш йолча Выставке вахийта хиннав. Берригача мехка а шийн опыт дIайовзийтай цо.

Даь пергIа дIаволавелар са воккхагIвола воша Мухьмад а. Шийн цIи дIахозийташ къахьийгад цо а.

Иштта, лаьтталеладарий цIагIа хьалкхийна вола со, дIакъоасталургварий лаьттах, хьа ца лаьцача варгварий со боккхагIчар дIаболабаь никъ? Бакъдар аьлча, кIезиг-дукха хьалха вале вийзар са цу къахьегама наькъ тIа. Маца дар из яхий Iа? ДагадоагIа. Даьра уж шераш сона цIаккха а дагара-м даргдац.

Сийлахь-боккха Даймехка тIом чакхбаьнна хьалхара шераш дар уж. Меттаоттабеш бар тIемо бохабаь халкъа боахам. Массанахьа чIоагIа эшар балха кулгаш, мел дукха дар де дезараш.

Кхойтта шу даьнна кIаьнк вар Бауди 1949 шера «Керда вахар» яхача Казахстанерча колхозе прицепщика балха водача хана. Укхаза бейзар цунна ше ма барра лаьттанцара чам. ЧIоагIа безам болаш вар кхувшвоагIа зIамсаг трактора ко лаце. ТIаххьара шоай колхоза председатель А. Султаналиев волча ваха лаьрхIар цо.

— Сона тракторист хила лов, вахийта со деша, — аьлар аз яхаш, дагалувц цо.

— Э-э, ма чIоагIа эш-кх вайна трактористаш, ма дика хургдар-кх хьо курсашка деша вахача, — раьза хилар председатель. — ХIаьта а де хIама дац-кх, аьнна тIатехар.

— ХIана?

— Ой, хьа дийтта шу мара ца деьннадаь. ТIаккха трактористий курсашка ялхайтта шу даьлча мара дIаэцац.

— Цудухьа ях аз, сона ши шу Iотlа а техе, ялхайтта шу даьннад аьле справка я, паспорт а даьккха деша оттаргва со, — хьехар дир аз.

Цхьаккха дича а цу тайпара хIама де йиш яц, аьнна цкъарчоа духьала ваьлар председатель. Цул тIехьагIа йист ца хулаш вагIаш цхьа ка яьккхар. Колхозе трактористаш ца тоъаш хиларах, уйла еш ваьгIа хургвар из. Со къарлургвоацилга а кхайна, ши шу IотIа а теха справка елар сона. Иштта деша вахар со трактористий курсашка.

ТIехдика знанеш гойташ чакхъяьхар курсаш. Цунна бокъо елар цу хана хиннеча маркех мел йолча трактораш тIа болх бе. Хеттача бесса етта хиланзар трактора тIа болх бе а. Къаьстта хала дар юххьанца.

ХIара шера машинно-тракторни станце керда техника йоагIар. Уж Iомге, цар тIа болх бе ловра зIамсага. Юха а ялх батта механизаторий курсашка деша вахар Бауди. Цига комбайна тIа болх бе а Iомавелар из.

Дешаш, къахьегаш волча хана цунна гIо де, ца ховр хьахьеха дика нах дукха нийсбеннаб. Уж цунна цIаккха бицлургбац. Тахан долаш санна дагадоагIа Баудена хьалхара шийн балха ди. Iурра, кхыбараш санна, трактора тIа а ваха, из лотае эттар из цкъа. Фу дар а хац, цхьа хIама нийса даьдеце е кхы бахьан хинна дале а, са чу дагIацар цунна, яхаш дагалувц цо. Со веха хьейзар. Ше кхай тIа аравала сиха воллаше а из хоаделар Полосин Иване. Сона тIа а вена цо аьлар:

— Сих ма ле, зIамсаг. Балха во гIонча я сихле. Хезадий хьона, боккхача наха оалаш «сихало са диад, сабаро лоам баьккхаб». Нийса аьнна дешаш да уж.

— Иштта со тевеш къамаьл а даь, фу хиннад а хьежа, цхьа говза трактор потайир Ивана. Цу тайпара хIама нийсделча, фу де деза хьийхар цо сона, — йоах цо.

Дика нах дукха беттабеннаб БаудинагIа. Уж ба тракторий бригаде бригадир Кравченко Михаил, механизатор Кривицкий Петр. Кхаш леладеча бригада бригадир Зубов Виктор, кхыбараш. ХIанз а хьададац цун цхьаболчарцара доттагIал, каст-каста дIа-са хьоашала ух уж. Ши шу хьалха шийн бераш, сесаг а йоалаеш Шаьла хьоашалла вена хилар Зубов Виктор. Шийн дезал а нйца Виктор волча ваха Бауди а хиннав. Шин дезала юкъера доттагIал лораделаш, аьнна шоай берашта тIадиллад боккхагIчар.

— Цу тайпара болча хьехамчаша, дог цIеначa наха гIоновкъостал даьдецаре сох хинне а хургвацар хIанз со вар. — Тахан баьнна аьттув, аз доаха толамаш, уж нах хинна бецаре доахалургдацар сога. Цар сайна хьаденнар, хIанз наха дIалуш ва со, — доккхал ду цо.

Опыт йола механизатор, лаьтталеладер вола Саидов Бауди тахан ше а ва вовзаш вола хьехамче. Цо шийн бригаде хьалкхебаь, говзал дIаенна, къахьегама наькъа тIа баьха кагий нахи мехкарийи кIезига бац.

Цхьа совхоза цхьан склада уллув гIолла тIехьавоалаш Баудина бIаргавайра яьшкаш еш воалла зIамсаг — Колченко Геннадий. Шаьла ваь, укхаза хьалкхийна а волча эрсий зIамсага дика ховра нохчий мотт.

— Ма къонахчун гIулакх дац-кх Iа дер, — аьлар Бауде. — Трактора тIа болх бе цIаккха а дагадехадац хьона?

— Дагадехача, со Iомаве-м валлац хьо? — хьаьттар зIамсаго.

— Воал. Кхоана са бригаде хьавола. Цига дувцаргда вай, — дIавехар Бауди.

Геннадий вера бригаде. Iомавир из Бауде. Цул тIехьагIа механизаторий курсаш чакх а яьха, толамаш доахаш болх бир цун бригаде. ХIанз кхычахьа балха ва из, хIаьта а вицлац Геннадена шийн хинна хьехамча. Бауди шийн воккхагIвола воша ва оал цо. ЦIагIа дезалге, ара, массанахьа дувц шийна цо даь гIулакх.

Дукха ба Бауде кхебаь, шийн опыт дIаенна нах: Гебертиева Зулпа, Мадагов Сайд-Хьасан, Цацаев ИбраьхIим, вежерийдагенстачцаш ДжамаловгIар Саид, Хьасан, кхыбараш. Царех цхьабараш цун бригаде болх беш ба, вожаш — кхыча боахамашка шоашкара масал а гойташ, къахьегаш ба.

Лаьтта дукха дезаш, цунца безам бола нах Бауде шийн бригаде дIайийце, царна говзал Iомайий, опыт дIа а яле наькъа тIа боах.

Пхийтта шу да Б. Саидова хьажкIаш лелаеш йолча механизированни бригадана кулгалду. ДогIаш делхаш, йокъал отташ шераш кхад. Масала, ца хаддеш догIаш делхаш чакхдаьлар 1969 шу, 1972 шера малхо доагадир кхаш. Хаоттам мичча бесса хинна бале а, лакха кьувкъам кхебеш хьайоагIа Бауде бригада, хIара гектара тIара 45—50 центнер фуалъяьха хьажкIаш чуийю цо. БерхIлагIча пятилеткагIа лакха хьокхамаш а доахаш къахьегарах, Ленина орден елар Б. Саидовна, 1973 шера цIаькхазза а белгалваьккхар из — Социалистически Къахьегама Турпал вир цох. Цул тIехьагIа а тийннад цунна доккхий пачхахьалкхен совгIаташ.

1984 шера Ленина парте мугIарашка хьайийцав Бауди. Дуккхаза а хийржав из моттигерча, Лакхехьарча Советашка депутаталла. ТIеххьара хиннача хоржамашка а Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета депутаталла хержав из. Коммунисташа сий а даь, парте XXV-ча съезда делегат а волаш, Москве хиннав, мехка бовзаш болча нахаца вIашагIкхетар хиннад, царца доттагIал тессад.

Иштта ва башха кхоллам бола саг — Саидов Бауди. Коммунист, депутат, хьаьнала къахьегамхо. Боккха ба цун лаьттанцара безам, хIаьта деча гIулакхага хьежжа, жоп луш лаьтта а да.

Р. МУРАТОВ.

Доазол дехьара

Токиона 60 километр гаьна уллача Цукуба яхача японски городе шийн болх дIахо беш я «Нах баха фусами гонахьара средаи» Iилмои техникои — сага» яхача лозунгагIа еш йола «Экспо-85» яха дунен халкъашта юкъера выставка. Выставка экспозице дувц Iилма-технически прогресса этапех, космически тохкамаш деча тIеххьарча карагIдийнарех, компьютории техникахи робототехникахи, бувзама кердача тайпаехи кхыча доакъоехи.

СУРТА ТIА: укх робота цIи «Цукуба Таро» я. Японе цхьан павильоне «болх беш» я из хьажа баьхнарий дукхача хаттараштa жоп а телаш гида декхараш кхоачашдеш.

Джапан пресс — ТАСС сурт.

Афганистан тахан

ДЕШАР. ЦА ХАРА ДУХЬАЛАРА КЪОВСАМ

«Юманите» яхача французски газета тIа кепатехай Афганистане ваха хиннача шийн корреспондента Сержа Лейрака репортаж. КIезиг-дукха лоац а яь цун репортаж я кепатохар.

Золейха — базархочун йоI я. Школа чакхъяьккхаяц цо. хIаьта из харцахьа лоархIаш цхьаккха а саг вацар, хIана аьлча, шийн наьна новкъа из дIайодандаь. Маьре яхар. Дукхха бераш хилар. Из дар-кх цунга кхоачаргдола дерригa вахар.

Йолаелар революци. Золейха ниисархой болабелар дешара заведенешка аха. Керда вахар дIадоладе лаьрхIар Золейха а: юха а школе яхар из.

Цо лаьрхIачоа раьза хиланзар юххьанца дай нанеи. Укхаза дацар кхалсаго ше шийн вахара кхел къоастаеш закон, кхувш йоагIачо хIаьта а. Из моттиг эттача, аз кхетадаьчох, цунна новкъостал даьдар партийни активисташ болча вежараша. Сона Золейха йийзар кхийначарна лаьрхIа йолча школе. ДукхагIча даькъе кхалнах бар цига дешаш.

Школа хьехархой баха хиннабар уллуврча квартолерча хIара цIагIа. 279 саг раьза хилар хьатIадоагIача шера деша. 15 шерагара 40 шерага кхаччалца ханаш йолаш бар уж, хIаьта дукхагIбараш ткъо шу даьннараш бар. Деша безам бараш дIаязбеча дакъа лаьца Iац Золейха. Шийн 18 шу мара даьннадеце а, шоай цIагIа ликбеза курсаш вIашагIъеххай цо.

Со укхаза нийсвелча, бехача санна хьайзар Золейха цIагIа гулбенна хиннараш. Цун даь йиша, йиший йоI, йоккхагIйола йиша, лоалахо дешаш бар учебника тIара, цар мишта деш хьожаш Золейха а йолаш. 17 шу долча Рахиляс мукIарал ду, массе а хана деша безам болаш ше хиннилга. ХIанз из лоIам кхоачашбе таро кхаьчай цунга, цох цо массанахьа пайда а эц: цIагIа, школе, маьждиге. Школа чакхъяьккхачул тIехьагIа дIахо деша а балха говзал караерзае а лерхIаш я йоI.

35 шу даьнача пхе бара нанас Зорас лерхIар кIезигагIа да. Цхьабакъда, хьо хIана енай деша, аьнна аз шийга хьаьттача, цо жоп делар: «Кхы безам бац са бIаргаш дайча санна хила».

Халкъа дешара министра Каюме сона делар укх тайпара ООН статистически таьрахьаш: 1978 шера Афганистане 95 процент кхалнахи 92 процент маIа нахи дешарйоазув ца ховш хиннилга. Нах дийша хилара боараме дунен тIа 127-ча моттиге хиннай Афганистан цу хана.

№ 28 йола революционни декретагIа 9 шерагара 50 шерага кхаччалца бола граждаташ деша Iомабе лаьрхIад. МаIача наха юкъера 1987 шерей кхалнаха юкъера 1990 шерей дешар-йоазув ца хар цIендаь дIадаккха лаьрхIа я план. Из програма кхоачашъяра оарцагIъяьхай партийни, кагирхой, профсоюзни организацеш. Дешар Iомаду дари а пушту а къамий меттала.

Афганистане болх беш я 20 эзар ликбеза курсаш, эскарера дешара система йоацаш. Курсаш йистеьхарий бокъо я е школе, е ПТУ, шийн безам болча, дIахо деша.

Эрий дац контрреволюционераша шоай эггара лирагIа бола моастагIий лоархIараш хьехархой хилар. Ши эзар совгIа, дукхагIча даькъе шоай лоIаме эттараш а болаш, хьехархой боабаьб, 1814 школа йохаяьй цар. Цхьабакъда, халкъа сердалонга кхачара лоIам дIабаккха мегадац душманашта. Мехка къулбаседе Балх яхача городе сона бIаргабайна хьехархой - кхалнах автоматаш а йолаш бар. Цар моарош — активисташ — дукхагIча хана цIагIа боацаш хул, цудухьа бандитех лорабала массе а хана герз леладу хьехархой болча кхалнаха.

Панджшер яхача чIоже Анаба цIи йолча юрта эггара хьалха сона бIаргаяйна хьалъеш хинна гIишло школа яр. Анаба улл Пакистанера дена Кабуле кхоачаш 120 километр дIоахал долча лоаман чIоже. Тха французски пресса яхачох Панджшер яхача хин чIоже душманашка я. Из бакъдац. Паччахьалкхен эскаро соахкехьа йохаяь дIаяьхай Масуда бандаш.

ТIаваха низткъала дола ужжамо юрташ дикка дукха я мехка. Законаш лира а да укхаза бахача наьха. Закон толхадаьр ерригача юрта эггара воккхагIвола моастагIа хул. Моттигерча лоро обеда хьийхадар тхо. Из ше хьалха дIачувахар, кхалнахага из дIахайта, хIаьта тхо кхалнах дIахьулабаллалца коанаIарга латта дезаш хилар.

Цамогаш йолча кхалсага лор воалавеш дац укхаза. Нагахьа санна геттара хала кIалйиса из хилча, мар, воша, е да вода лор волча, цо дIадувц шийна ховчох кхалсага лазар, цунга хьежже лоро молхаш язъю. Леш моттиг хилча, воалавеш-м ниисълу цамогаш йолча кхалсага лор. Кхалнах-м шоашта дарба дайта ловш ба, цхьабакъда маIача сага ловш дар — кхоачаш ца де йиш йоаца закон да царна. Кхы дукха ха эш уж а кхыдола а тIехьадиса гIулакхаш дIадахара.

Париже со цIанхаьчача са истола тIа ядар Афганистанах язъяь статьяш. Франце пресса, радио, телевидене доацар дувцаш, Афганистанера гIулакхаш харцахьа хьагойташ хилара кампани кхы а чIоагIъялар гойташ яр уж. Са теркам тIаззар «Пуэн» журнала тIа кепатехача «ПаргIато» йолча дунена ракетел а чIоагIагIа эш, из бахьан къовсам лоаттабераш, яхача предложене.

ХIаьта Афганистана бокъонца паргIато хилийтара тIехьа къовсам лоаттабеш ба афганцаш. Цар къовсам лоаттабу дешар - йоазув ца хар дIадаккхара, берригаш юкъера дешар дийша хилийтара, кхалнах мукъабахара тIехьа. Цар къовсам лоаттабу унахцIено лораяра системa дегIайоалаяра, социальни реформаш чакхъяхара, дерригача халкъа вахара хьал товдара тIехьа.

(АПН).

ХIАЛАКЬХИЛАРА ДОАЗОН ТIА

Сионистски пропаганда дерригача дунен тIа доаржаду Израиль «зиза даьккха тоалуш а демократически а» «мохк ба. укхаза венача жугатий къамах волча хIара иммигранта тIехдика вахара. болх бара. салаIара хьалаш да. яхаш. Бакъда. «дездаьча лаьттара» хьаухача хоамаша яхар кхыча тайпара да.

Дуккхача шерашка кIоарга кризис я цу мехка. Эггара чIоагIа из Iаткъ экономикана, иштта из кхоач политически сферага а. Милитаристски курс лелаярца, шийн Iарбий лоалахоел «тIема кийчон совленна» тIехъяла гIертарца да кризиса овлаш. Укхаза кIезигача лоархIаме дац дуккха герзи тIема техникеи ийелга, керттерча даькъе США-гара, Iарбий лаьтташ хьалувцар, иштта царна аннекси е гIертилга.

Экономически халонаш дIаяха гIийртай дуккха израильски правительстваш. Цох хIама хиннадац. Дукха йоацаш 31 марта финансай министра Модаис хьакхайкадаьл аргIанна—укх тIеххьарча хана кхозлагIа — дикка маьхаш лакхдарах. ХIанз 500 тайпарча хIамашта тIатехаб мах. Маькха, шурий продукташта, дулха, фуашта 15—20 процент. довгора—13 процент тIакхийтаб мах, 7 процент лакхденнад наха эша гIулакхаш дара тарифаш.

Ш. Переса—И. Шамира коалиционни правительства из ког бувцаш израильски экономисташа белгалдоакх, субсидеш лохъяран израильски ахчан единицана шекела аргIанна девальваци е кийчо яран из даь хилар. Гуш да. мехка экономика дийнъяра чакхдоахача цар а кхыдолча а «цIи йоаяра» гIулакхаша мугIаперча израильтянина атто лургйоацилга. Хьалха а санна лакха ба инфляце боарам, дIадаха шу чакхдоалаш 450 процентага дIа а кхоачаш. Кхыча мехкий декхар, официально яхачох, 24 миллиард долларга дIакхоачаш латт—хIара сага сина пхиъи ахи эзар долларал дукхагIа кхоачаш — кхы тIа лакхлуш а доагIа.

Из теркал ца деш. Израила доал деча гIозараша лохду социальни хьашташка дIадохийтар, тIехь-тIехьа дукхагIа рузкъа дIаухийт Iарбий лаьтташтa колонизаци яргa, военизированни моттигаш хьалъяргa, тIема гарнизонаш чIоагIъярга. Алхха малхбузен берда йисте 165 нах баха военизированни моттиг хьалъяра «Ликуда» блок доал деш йолча хана дIадахийтад бIаьш миллионаш доллараш. 1983—1987 шерашка оттаьча програмах Мелхбузен берда йистеи Газа секторен кхы 54 цу тайпара моттиг хьалъярга дIадохийтаргда 610 миллион доллар.

Геттара кIал ца юсаш дIаяха Израила новкъостал ду Вашингтона йоккхийча финансови инъекцеша. 1980—1983 шерашка цо Тель-Авива деннад 8,6 миллиард доллар ахча. Йоккха моттиг дIалоац дерригача дунен тIа сионистски организацеша гулдеча ахча а. Израила экономически лазараш хронически хинна дIаетта дукха ха я, эггара хьалха къахьегамхой вахара хьала а тохаш. ТIема лаьрхIа доаца товараш арахецилга лохдаларо дукхагIа хулийт хьабе болх боацаш лела нах. Къахьегамеи социальни гIулакхийи министра М. Кацавас мукIарал дечох, дIадаха шу чакхдоалаш берригача къахьегамхоех ялх процентага дIакхаьчаб болх бе моттиг йоацараш. дIахо лакхлуш а ба из боарам. Сиха лакхлуш доагIа официально оттадаьча «къела таьнал» лохерча боараме бахарий таьрахь. Кхоаненах тешам ца хиларо мехкара дIабаха безача дIакхоачабу нах. Алхха дIадахача шера Израилера дIабахаб 30 эзар совгIа гражданаш.

Бий-теш иштта катастрофически эттача хьала кIалхарвала никъ. Дуккхача специалисташа лерхIачох, мехка проблемаш къоастаяра наькъа тIа хьалхара ког ба арахьара агрессивни политика хувцилга. Тахан дуккха израильтянаш ба, мохк кIоаргагIа тупика дIачубугаш йолча диктатеи лоалахой чотах сепаратни гIулакхаш чакхдахареи политика кхерам кхетабеш.

Б. ЛАЗАРЕВ. (АПН).

КЪОНАЧА ЛИТЕРАТОРИЙ КОНКУРС

ДIадахача шоатта дийнахьа итогаш йир Бадуев СаIида цIерагIча къонача литераторий республикански пхелагIча конкурса. Из хеталь яр Сийлахь - йоккхача Поталон 40 шу дизара. Къонача литераторий из доккха цIей хилар Аргунерча культура Двореце. ЦIей хьадийллар ВЛКСМ обкома секретара Г. Чумакова, цул тIехьагIа къамаьл дир КПСС Шалински райкома секретара М. Демильхановас. Конкурсах а цига дакъа лаьцача прозаикех, поэтех, цар баьннача аьттонах лаьца лоацца доклад йир жюре председатела — поэта. Ленински комсомола республикански преме лауреата Сулаев Махьмада.

Прозе болх бечарна юкъе хьалхара моттиг елар Нохч-ГIалгIай книжни издательства редактора Ахмадов Мусайна, «Кхаь вешех бола фаьлг» яхача дувцарах, «Коммунизма байрахх» яхача Шаьла района газета болхлочоа Хатуев IАбдулхьамида «Мел йолча Iоажалий футтаройна», «Къизал», «Хала лакхаленаш», «ЦIерах а хих а гIолла» яхача публицистически очеркехи дувцарехи. Цу жанрах шоллагIа моттиг хьожайир «Прометей» яхача объединене доакъашхочоа Бексултанов Мувсайна «Iаьржа бIарг», «Йоккхий харбазаш» яхача дувцарех.

Поэташта юкъе хьалхара моттиг луш белгалйир «Сердало» газета редакце болхлочун Арчаков Сале «Къонахий бIаргашкара хий» яха поэма. Комсомольски яхача юртарча юкъерча школа хьехархочун Бисултанов Апте, «Старогрознефть» НГДУ макшейдера Скулков Станислава стихаш. Поэзе шоллагIа моттигаш елар Грозаерча педучилища дешархочоа Батаева Зинайна, ЧИГУ студенткана Талхигова Розайна, Наурерча «Терская правда» яхача районни газета ответсекретара Литвиненко Василена. КхоалагIа моттигаш ньхар Алхан-Юртарча школе музыка хьехаш йолча Белотелова Еленас, Грозаерча лоро-онкологo Магомедов Альберта, ЧИУС парткома секретара заместитела Боков ГIапура.

Конкурсе хьинаре дакъа лоацаш хиларца сийлен грамоташ луш белгалбир Грознера Ахматукаев Адам, Веденa районера Яралиев Ювсап, Малгобекера Чемхильгова Мадина, Грозиера Сергеев Виктор.

Дикачоа ниисса конкурсо гучадаьхар кхоачамбоацараш а. Цига дакъа лоацаш бацар къона драматургаш. ГIалгIай меттала стихаш, дувцараш дацар конкурсе. Цу даькъе геттара во болх баьб Назранерча, Малгобекерча, Сунжерча литобъединенеша, комсомольски организацеша. Иштта эсала болх баьб Надтеречни, Наурски, Советски, Грозненски районашка а.

Доккха цIей санна чакхдаьлар из безаме вIашагIкхетар.

ТЕНИКИЙ ТЕАТРЕ

Нохч - ГIалгIай республикански теникий театра нохчий группа карарча хана Черсий - Балкхарой республикерча зIамигача зрителa ший говзал йовзийташ я. Цо цига гойт автора Рабадана «ЗIамига фея» яха спектакль-фаьлг.

Иштта, хьоашалгIа яха я гIалгIай группа а. Супонина «Бука» яха фаьлг гойт цо Калмыкерча бераштa. Цига йоаккхача юкъа ткъаь иттаза гойтаргья цар из спектакль тайп - тайпарча моттигашка.

Керда спектакль-фаьлг оттабеш я эрсий группа. «Ши вола» — иштта цIи йолаш я Х.-А. Берсанова произведенех оттаеш йола из спектакль. Из цар гойтаргья ахкан замалахьа пионерски лагерашка салоIача берашта, кхычахьа.

А. РАШИДОВ.

«Унахцlено» яхача «Грознефть» объединене профилакторе - санаторе болх бу дукха ха еце а, мехкдаьтта-хошта дIаяйза а цар лоархIаш а я из. ХIанзлехьа цу объединене дуккхача къахьегамхоша са а леIад укхаза, шоай могашал а тоаяьй. Профилакторе къахьегаш дукха дика лораш а обслуживающи персонал а я. Царех цаI я сурта тIара (хьалхарча плане) физиотерапевтически кабинета медсестра Керимова Малика.

З. БАТЧАЕВА сурт.

Журналистий-атеистий семинар

Селхан Кепайоазон цIагIа НГIАССР журналистий Союзо чакхъяьккхар Iилма-атеистически пропаганда дешаех лаьца семинар. Цига дакъа лоацаш бар республикански а районни а газетий, телевиденеи радиои болхлой.

Гулбеннараштa хьалхашка къамаьл дир СССР Министрий Советерча дина гIулакхашта йолча Совета НГIАССР-ерча уполномоченне А. А. Ковалева. Из хетадаь дар республикерча дина обстановкана, цу хьакъехьа СССР Конституце, советски законодательствас дIадехараш лерагIа кхоачаде дезаш хилара.

Л. Толстойя цIерагIча Нохч-ГIалгIай паччахьалкхен университета доцента Д. Д. Межидова дийцар Iилма-атеистически пропаганда лостамех.

Цул тIехьагIа вIаши хетараш дIа-юха оалаш къамаьл хилар цига.

IАЛАМА РУЗКЪА ЛОРАДЕ ДЕЗА

Вахаре мел эшар Iаламгара эц саго, хIаьта цун рузкъа доазув доацаш дац. Из бахьан долаш къаьстта мах бола оакхарийи оалхазараши лорадара, хIаьта уж дебаде аьттув хургболаш царна леpттIа хьалаш вIаштIехьдахара нийс заказник хьаяьй Нохч-ГIалгIайчене. Цига аьккхе аха цхьанна сага бокъо яц. Бакъда, оакхарий дикка дийбачул тIехьагIа заказникех чарахьий общественни фонд ю.

Из дIалу паччахьалкхен, кооперативни, общественни организацешка. Цар администрацеша планагIа мара шоай участкашка чарахьал де бокъо лац. ХIаьта а бокъонаш телха а еш аькхе ухаш дукха нах ба хIанз а. Бакъда шоай декхараш дика кхоачащду Ачхой - Мартанерча охотоведо М. Музаева, чарахьий инспектораша С. Хашумова, Я. Дзахкиева, Я. Хамхоева, А. Шариева, А. Бисаева, Д. Бисаева, М. Дзангиева, кхычар.

Бокъо йоацаш аькхе уха, оакхарий доаду нах бехктокхаме ува. Йиъ акха хьакха а йийна Малгобекски районе Худаев лаьцар укх шера. Бокъо йоацаш хьакхарч йоаярах Малгобекерча халкъа судо эзар сом совгIа гIод техар цунна. Иштта оакхарий доадарах бехктокхаме эзар Грозне баха Ю. М. Федоров, С. Г. Савельев, Гудермесера Х. С. Решедов, Сунженски районера У. А. Ильзов. Цар 300 сомагара 500-нега кхоачаш гIод текхад.

Цкъаза Iалама а садоаллача хIамашта а доккха зе ду цхьаццайолча колхозаша, совхозаша, мехкдаьтта доаккхача организацеша: ка бола ялат чуийцачул тIехьагIа йиса юхьигаш, оасар доагадеш, мехкдаьтта Iамарч увттадеш. Масала, Малгобекски районе мехкдаьтта кIеж техачул тIехьагIа хьахиннача Iам тIа дукха акха боабашкаш, форда гIажаш яйра соахка гурахьа. Iалама из зе дарах 750 сом гIод техар «Малгобекнефть» НГДУ-на.

Чарахьал дара паччахьалкхен инспекце массе хана низ дIакхачац Iалам а цун рузкъа а кулга цIена боацача нахах лораде. Царца къовсам лоаттабара новкъостал делга общественноста, хIара сага декхар да.

М. МУЖАХОЕВ.
НГIАССР Министрий Советерча чарахьал дара паччахьалкхен инспекце воккхагIвола охотовед.

Пионерий ахка
ДИКА САЛОIАРГДА

Чишки яхача юрта юххе лоаман хьалхашка улл бIаргча берий городок. Цун дукхагIа дола дакъа дIалоац «Лоаман фо» яхача пионерски лагеро. Бовхьашка кхаччалца хьу тIаьннай лоамашта. Лаккха урагIа ца хьежача, бIарг хьал а кхачац цу бовхьашка. Лагере мел дола цIенош а латт баьццарча гаьнашта юккъе. Укхаза я бIаь шу даьнна нажаш, бIарангаш, кхыйола гаьнаш.

Иштача хозача моттиге салоIаш да гIишлошъерий Нохч-ГIалгIай управленерча къахьегамхой бераш. Укх деношка торжетсвенно хьайийллар пионерлагерь. Из цIей долча баьхкабар боккхагIбараш. Царна юкъе бар гIишлони промстрой материалийн предприятей болхлой профсоюза обкома председатель Л. Дзейтова, облсовпрофа культурно-массови а физкультурни а балха отдела заведующи И. Гогун, профсоюза обкома секретарь К. Исхаков, ЧИУС-а объединенни профкома председатель А. Колоша, комсомола обкома секретарь И. Родионова, пионерски организаце областной совета бехктокхаме секретарь Т. Картамышева, кхыбараш.

Вурийтта сахьат даьнна ха я. Ек пионерски горн. Нийсъенна дIаотт пионерий отрядаш. ХIара отряда — ши-ший форма, ши-ший бос бола пилоткаш. Шо-шоай колоннаш нийсъяь дIаоттаяра рапорташ лу отряднеша а вожатеша а. Етташ фата а йолаш торжественни маршаца чуяхь байракх. Ека йолалу Советски Союза Гимн, цу юкъа, флагштока тIа гIолла хьалъайю Советски Союза Паччахьалкхен байракх. Пионераша а хьаьшаша а ритуальни моаршал луш хьаллоац кулгаш.

Дешархошка моаршал хоатташ къамаьлаш ду Л. Дзейтовас, И. Гогуна, И. Родионовас. Бераштa дика мел дар а, санъердамеи пайданеи салаIар а хилда, пионерски дика традицеш дIахо ебае вIаштIехьадалда, аьнна ловца баьккхар цар.

Цул тIехьагIа хилар строяи иллейи конкурс. Цига котало яьхачарна дIаделар памятни совгIаташ. Хьалхара моттиг яьккхар «Дружный» яхача отрядо, шоллагIъяр — «Чайкас», кхоалагIъяр — «Солнышкос», «Юнармейца».

Хьалхарча заездах укх лагере салоIаш хургва 730 дешархо. Царна юкъе ва 350 активист. Уж — республика школай дружинай советий председателаш, отрядни вожатеш. Цхьан кIира цар Iомаергья пионерски балха программа: керда иллеш, ловзорга ш, халхараш, чакхйоаккхаргья зIамига фестиваль, хургда «Зарница» ди. Цул тIехьагIа цар когаметта боагIаргба комсомольски активисташ. Царна лаьрхIа кийчъергья хьоккама комсомольски собранеш, диспуташ, поэзи езарий конкурсаш, кхыяраш.

Лоацца аьлча, хьаде санъердаме хIама доацаш бусаргбац пионераш. хIараенена корадоагIаргда дакъа лаца, дего къоабалдергдола хIама. Тоъам ба укхаза ловзоргий цIенош, спортивни инвентарь, пневматически тир, нек де бассейн, бурчолгаш, кхыдар да аьлча. Традици а хинна дIаэттад Нохч - ГIалгIайчен дешархошца цхьана укхаза кхыча республикашкарча бераша салоIалга. Укх шера уж ба Казахстанера пионераш, дукхагIча даькъе Гурьевски областерча гIишлонхой бераш.

Школьникий салоIам дикагIа вIаштIехьбаккхара хьинаре къахьийгад гIишлош яра Нохч-ГIалгIай управлене подразделеней болхлоша. Эггара хьалха уж ба №№ 4, 5, 6 йолча СМУ, № 105 йолча ПМК къахьегамхой. Иштта, ДСК викалаша тоайир пищеблок, бераша наб еш йола цхьоалагIа корпус. Лоацца аьлча, ремонтно-кийчон балхаш даь даьлар 20-гIа май хьатIаотташ. Цудухьа цу лагера базе нийс дийнахьа кийчбир республикера 680 пионервожати. ХIаьта диълагIача июне денз укхаза салоIаш я пионерий хьалхара группа.

Берий салаIар вIаштIехьдаккхарал аттагIа дац уж лагере дIабугилга. Из дика кхоачашдир «Чечингстройтранса» ПАТО наькъашка лелара кхерамзлен инженера Яндиев Асланбека. Хозача транспаранташца, лозунгашца, лаьрххIа даьча йоазошца дика кийчъяь яр автобусаш. Колонна лораеш яр мотоциклистий эскорт. ГАИ болхлой. Цудухьа наькъа тIа цхьаккха хьовзам боацаш пионерлагере дIакхаьчар бераш.

Ахкан йиъ сменах «Лоаман фо» яхача пионерлагере салоIаш хургда республика гIишлонхой 2800 бер.

«Марша доагIалда, пионерски ахка!» — йоах пионераша «Санъердаме а дика а салаIар хилда шун»! — бераштa ловца боах боккхагIчар.

Е. МАКСИМЕНКО.

Редактор
О. Б. ГАДАБОРШЕВ.

Цхьаккха вицвеннавац, цхьаккха дицденнадац!

Денал дола бIухо

Нийсса 45 шу хьалха, 1940 шера 8 мае, ший лоIамагIа ЦIеча Эскаре гIулакх де вахар Дачу-Борзой яхача юрта ваха Адамов Мухади Адамович. Шийлача мехка нийсвелар Мухади — Заполярье. ХIанз фу дергда Iа, бегаш бора цунца новкъосташа. Бегаш-м бегаш ма бий, цхьабакъда, бIайхача мехка кхийнача зIамигача сага гIулакх-м цIенхаштта дар. Шовзткъа градусал тIехйоалаш шелал! Из бегаш бац. Из цаI дар. ШоллагIдар, хIаьта из кIезигагIа Iаткъаш а дацар бIухочун, лыжашца леле ца хар. Из лоархIаме дар, хIана аьлча, метрга кхаччалца лоа уллача мехка уж ца хилча дIалела йиш яцар.

Денал дола салте кхераваланзар цу халонех, дукха ха ялалехьа ваьлар шелалга, Iемар лыжашца лела а. Денош дIаухар, бIухочун тIема а политически а говзал лакхлора. Эскаре ваха шу доаллаш Адамов шоай части дикагIвола цIеэскархо вар. ТIехдика гIулакх дарех ваьча мехка цIавахa отпуск елар Мухадена. Гаргарча нахах, новкъостех бIарг тохаргба-кх аз, аьнна гIадваха Iовижар бIухо. Из дар 1941 шера 21 июне. Сецца гIанахьа бIаргадайра цунна берий хана денз ше йисте лийнна лоаман хий — Шаро-Аргун. Цо вIашкадеттача кхертIой татах сомваьлар из. ГIанахьа дайнар а диццдеш дар сомагIа хиннар. Казарме сихъенна гIотташ латтар. Фашисташа тийшача балхах тIом болабаьб, аьнна бола хоам Гаьнарча Къулбаседа а кхаьчабар. ХIанз дувца дезаш дацар цIагIолга, бIарччаче 6 шера тIехьаьлар отпуск. Болабелар къиза тIом.

Вай мехкахо хьожвевир Карельски фронта 28-ча гвардейски стрелкови полке. Са ца кходеш моастагIашта духьала латтар вай бIухой. Майрал, денал гойташ тIом беш вар пулеметчик М. Адамов. Дукха ха ялалехьа цунна лу «ТIехдика пулеметчик» яха Знак. МугIарера волча салтечох зIамагIвола сержант, сержант хул. 1943 шера июнь бетта курсаш йистеяьхачул тIехьагIа зIамагIволча лейтенанта чин лу цунна.

Къона эпсар хьожаву 631 стрелкови полке чуйоагIача цхьан пулеметни взвода командирелла. Iоажалах ца кхераш, массаза а хьалхарча мугIарашка хул зIамагIвола лейтенант. 1944 шера 21 февpале герз а кхийтта хала чов ю цунна. ХIаьта а госпитале дукха апа тиганзар гвардейца. Човнаш ерзалехьа юха а тIем тIа вар из. ТIехьагIа мара хамзар тIем тIа латтача эпсара паччахьалкхен совгIат — ТIема ЦIеча Байракха орден шийна хьожаяьйий. Фашистех майра латарех Даьхено цун денала баь боккха мах бар из.

МоастагIашка са ца довккхийташ, вай эскар тIагIертта малхбузенгахьа додар. 1944 шера Советски Белорусси фашистски Iазапах мукъайоаккхаш бар бIухой. Цу шера октябрь бетта юха а хала чов йир Адамовна. Кога къоажув а бохабеш топ кхийттаяр. Лораша аьлар кхы тIом бе вIаштIехьадаргдац хьа. Цхьабакъда, из дIатIаэцаш вацар лейтенант. "Цхьаккха дича а цо саца цатига, из хьожавир ЦхьоалагIча Белорусски фронта тыла управлене. Цу хана укхаза начальник вар инарал-лейтенант Н. А. Антипенко.

Советски Эскар моастагIий духьале йохаеш, ца соццаш Малхбоалехьарча Пруссе кхаьчадар. Дукха денош дисадацар котвло яккха. Цу хана Адамов волча саг вера инарал кхайк, аьнне. Кавказски акцент а йолаш цо доклад йича, приемни баьгIараш белакъажар. Гоа ца веш инарал волча дIачувигар из. Рапорт дала дага хиннавар зIамагIвола лейтенант.

— Хозаа хьо сона вувцаш, Iоха, могашал миштай хьа? — хаьттар цо.

— Эггара бехктокхаме йола ха хьатIакхаьчай вайна, новкъост Адамов, — аьлар цо. Кастта йолалургйолаш я берлински операци. Ше хьаарадаьннача Iурга чу дийна дIадаккха деза аьхка. Цу гIулакха дукха доагора-смазочни материалаш эшаргья техникана. Из гIулакх лерттIа вIаштIехьдаккхара денал дола эпсар эш. Тыла управлене кулгалхоша хьо цига начальникалла хьожаве лаьрхIад.

Адамова дизза кхоачашдир шийна тIадилла декхар. ТIема машинашта хадданза доагор лоаттадир цо кулгалдеш хиннача отрядо. ДIайолаелар берлински операци, моастагIа эшаавир. Из котало йоаккхача дикка дакъа юкъедихьачарех цаI вар М. Адамов. Цу операцех «ЦIеча Седкъе» орден елар цунна.

Шоай юртара араваьнна М. Адамов ниисса пхи шу даьлча, 1945 шера 8 мае вай бIухоша гораоттаьяча рейхстага юххе вар.

Х. ХАСАЕВ.
НГIАССР хьун боахама министерства воккхагIвола инженер.

ХЬА СИЙ ДОЛА КЪОНГАШ, НОХЧ-ГIАЛГIАЙЧЕ

«Советски Союза Турпалаш — вай мехкахой» яха альбом арахийцад «Грозненский рабочий» яхача издательствос. Из кийчдаьд КПСС Нохч - ГIалгIай обкома партархивон истории культураи памятникаш лорадара йолча Ерригроссийски общества Нохч-ГIалгIайчен отделенеси.

Альбома тIа вайна гу республика сийдолча къонгий фотопортреташ, цар вахара наькъах а цар тIем тIа гойтача деналах а дувцаш йола лоацца материалаш. Уж ба: «ТIемахо-варт, тIемахо-лаьча, тIемахо-рыцарь: 920 фашиста са дIадаьккха», «майрачарех — эггара майрагIа, къонахчул долчарех — эггара къонахчул долаш» хинна Нурадилов Ханпаша, дог-майра лаьча-летчик Заболотный Иван, нийса топ тоха ш виъ бIаь совгIа гIаьрахо вийна снайпер Идрисов Абухьажа. Денали майрали гойташ цу тIема Iазапах чакх а баьнна, тахан а тIехьа хьинаре къахьегаш бола «Родина» яхача совхоза директор Крутов Петр, М. Д. Миллионщикова цIерагIча мехкдаьтта института доцент Абрамов Шатиель. Шоай даьй а даь даьй а традицонни хинна дIаэтта денале гIулакх хьаллоацаш, дIахохьош бола таханара турпалаш — Аушев Руслан, Демченко Геннадий, кхыбараш.

Эггара зIамагIбараштa хетаяь

Укх деношка Нохч-ГIалгIай просвещене министерствас чакхъяьккхар школе даха ха йоаца бераш идейно-политически а нравственни а кхетам луш кхедара, хеталь кхетам луш кхедара конференци. «Коммунистически кхетам луш бераш хьалкхедеча детсада, дезала, общественноста лоархIам» яхача темах доклад йир республика просвещене министра заместителa Л. А. Татиевас. Пренешка къамаьлаш дир общественноста а дай...

Иштта, «Лакха кхетам луш бераш кхедара дай-ноаной бехктокхам» яхача темана хетадаь дар республика прокурора помощника, цхьоалагIча класса юриста Л. М. Емцовай къамаьл. Берий унахцIено лораеча детсада а дезала а хьалхашка латтача декхараштa хетаяь выступлени йир унахцIено лораяра министерства зIамигача беранца беча профилактически балха керттерча специалиста В. П. Лукаша. «Школьни реформа керттерча лостамаша дIа ма деххара дезало мишта кийчде деза школе долхаш дола бераш» яхача темах дийцар Шаьларча № 8 йолча юкъерча школа завуча М. С. Лепиевас.

Патриотически а нравственни а кхетам луш бераш кхедарах лаьца къамаьлаш дир дукхача даьша-ноаноша. Царна юкъе — Грознера Р. Б. Закаева, Гудермесера Н. П. Асташкина, кхыбараш.

А. БЕК.

КОСТЮМЫ

ХЬАМСАРА МАIА НАХ!

13—14 июне Победа пр., 22, латтача № 22 йолча «Товары для мужчин» яхача тика тIа шо дахкар хьех оаха. Укхаза чакхйоаккхаш я Ашхабадски хIамаш тегача объединене яьча маIача наьха костюмаш йохкар-выставка.

Тха тика тIа а даькхе шоашта езаенна костюм эца.

«Промтовары» объединеня.

ХЬАМСАРА ДАЙ-НОАНОЙ!

Догамашцеи аппликацешцеи ходдаьча гобаьккха билача цхаралца кийчдаь чухьнахьа дувхаду хоза барзкъа тIадийха шоай зIамига бераш хулилга лов шоана массанена а.

Цу гIулакха шоана гIо дергда ЦIеча фронтовикий улицагIа № 2 йолча цIагIа йоаллача № 33 йолча «Товары для детей» яхача тика болхлоша. Укхаза 20—22 июне хургья «Росторгодежда» яхача производственни объединене производственни текстильно - галантерейни объединенеца цхьана еш йола выставка-йохкар.

Тхоай тика тIа хьех оаха шо.

«Промтовары» объединени.

ИИДАРХОИ ТЕРКАМГА!

Ийдархошта дикагIа болча аьттонна «Орбита» яхача фирменни тика, В. И. Ленина пр., 104, лоацца юкъа (ахкэн зама) бокъо еннай 665 сом доаккха «Рубин» яха бос бола телевизораш кредитах йохкара. Хьаьрь я «Рубин» яха Московски производственни объединени.

Шоай ханнахьа пайда эца шоашта еннача льготех.

ЭЦА ШОАШТА ЭЛЕКТРОТОВАРАШ

«Промтовары» объединене «Росхозторг» яхача базаца цхьана 11—13 июне укх адресех йолча тикашка ю электровентиляторий выставка - йохкар: № 8 йола «Мебель - электротовары» — Косиора ул. 16; № 19 йола «Рассвет» — Ленина ул. 107; № 32 йола «Техника в быту» — Орджоникидзе пр. 77; № 34 йола. «Мебель-хозтовары» — Жигулевски ул. 6.

«Промтовары» объединени.

ТЕЛЕВИДЕНИ

13 ИЮНЬ
I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.35 — «Бералгара хьавоагIа». Л. Кассиль. «Кондуити» «Швамбрании».
9.30 — Къаьнарча музыка концерт. Одессера передача.
10.00 — «Дийнача хIамай дунен тIа».
11.00 — «Кердадараш».
14.30 — «Кердадараш».
15.50 — «Советски саг бахьан». Документальни фильмаш: «Вахар тоадар дерригача халкъа гIулакх да». «Дерригa а 24 ди».
15.25 — М. Мусоргский — «Выставкера суртилгаш». ДIалокх Центральни телевиденеи Еррригсоюзни радиои Йоккхача симфонически оркестра. Дирижер — СССР халкъа артист В. Федосеев.
16.00 — «Кердадараш».
16.05 — XIX-гIа бIаьшу чакхдоаллаши XX-гIа бIаьшу долалуши хинна эрсий поэзи. Иннокентий Анненский.
17.05 — «...Ялхайтта шу даьннеи боккхагIеи».
17.50 — «Явка с повинной». Алкоголизмо деча зенах дола лоаца метраж йола художественни фильм.
18.20 — «БАМ дIахойода». Бурятеи Амурски областеи БАМа зона караерзаярах.
18.45 — «Тахан дунен тIа».
19.00 — Тха корреспонденташа дувц.
19.30 — «Ковпаках йола уйла». Художественни фильм. «Набат» — 2-гIа сери.
21.00 — «Ха».
21.35 — «Вай кху беш». Поэзи. Л. Ошанин.
22.00 — «Ролага бода никъ». РСФСР заслуженни артистнех Н. Гундаревайхи М. Неёловайхи.
23.20 — «Тахан дунен тIа».

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйранара гимнастика.
8.15 — «Хий дехка ха». Телевизионни документальни фильм.
8.35 — Магнитогорски паччахьалкхен хоровой капелла концерт.
8.55 — «Вай беш».
9.25 — «Вахаре лу путевка».
10.10 — Даниэль Дефои цун книжка «Робинзон Крузои».
10.40 — «Къоначар кхоллам». «Бера ханара ритмаш» яхача хореографически ансамбла выступлени.
11.10 — «Зуламдар». Субтитраш дола художественни фильм. «Iахавар» яха 2-гIа фильм.
13.20 — Испански мотт.
13.50 — «Хьона дагадоагIа, новкъост...»
14.50 — Илли оал Радослав Жуковске (ПНР).
15.05 — «Кердадараш».
17.05 — «Нахага бода никъ». Документальни фильм.
17.55 — «Доакъараш кийчдара месячник дIахьош да».
18.15 — «Спортивни Нохч-ГIалгIайче» (нохчий метталла).
18.45 — «Денхара тешамс хилар». ТIемеи къахьегамеи ветерана А. Алсултанова йола ...
18.55 — «Нохч-ГIалгIайчен ...
19.15 — «Коммунистаща гIа нийсбеш. Социалистически Къа... хьегамца Турпалца Н. К. Колесниковца кагирхой вIашагIкхетар.
19.45 — «Бийса даькъала хийла шун, бераш!»
19.55 — «Сага могашле бахьан». Медицински балхахочун Денга (нохчий меттала).
20.20 — Самбо вIашагIлатарах йола СССР чемпионат. Ленинградера передача.
20.40 — «Шедар а де мога клей». Iилма-довзийтара фильм.
21.00 — «Ха».
21.35 — «Ил и снасти». Художественни фильм. 3-гIа сери.
22.30 — «Кердадараш».
22.35 — «Ил и снасти» яхача художественни фильма 4-гIа сери.

14 ИЮНЬ
I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.35 — «Закарпатски догамаш». Ужгородера передача.
9.20 — «Ковпаках йола уйла». Художественни фильм. «Набат». 1-гIа сери.
10.50 — «Кердадараш».
14.30 — «Кердадараш».
14.50 — «Iилман къахьегамеи цхьоагIо». Документальни фильмаш. «Потребность ⊥ экономика», «Отходаши доходаши», «Лазара професси я».
15.35 — Выступлени ю Къулбехьен Африка Африкански Къаман конгресса «Амандла» яхача ансамбла.
15.55 — «Кердадараш».
16.00 — «Эрсий метта къамаьл».
16.30 — В. Шебалин — № 3 йола симфони.
17.15 — 1905—1907 шш. Россе хиннача революце 80 шу дизарга. «Историе оагIонаш», «Ший декхар кхоачашде». РСДРГ III-ча съездах.
18.00 — «Содружество». Тележурнал.
18.30 — «Санъердаме ноташ».
18.45 — «Тахан дунен тIа».
19.00 — «Могаш хила безам бале». «Нек де Iомае».
19.15 — «Кердадараш».
19.25 — «Ковпаках йола уйла». Художественни фильм. «Дарз» — 2-гIа сери.
21.00 — «Ха».
21.35 — РСФСР халкъа артиста Н. Некрасова кулгалду эрсий халкъа инструментий Академически оркестра концерт.
22.40 — «Тахан дунен тIа».
22.55 — Баскетболах йола Европа чемпионат. МаIа нах. Ахфинал. ФРГ-ера передача.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйранара гимнастика.
8.15 — «Хьаде тхоца, хьаде, оаха сонна, хьаде оахачул дикагIа», ГДР-ера передача.
9.15 — Документальни фильмаш.
10.00 — РСФСР заслуженни артиста А. Михайлова кулгалду симфонически эстрадни музыка оркестра концерт.
10.25 — «Хар — низ». Тележурнал.
11.10 — «Тундре я са пост». Телевизионни документальни фильм.
11.35 — Мультфильмаш: «Дийна ловзорг», «Тувлаянна дистбIаралелхарг юхапр». «Санхердаме карусель», «Оапаш бувца чIоагIле».
12.20 — Н. Бирюков. Кхоллама оагIонаш.
12.50 — Английски мотт.
13.20 — «Пила кIориг — турист» яхача Владимирски областной теникий театра фильма-концерта премьера. Автор — Д. Самойлов.
14.10 — «Андрей Эшпай. Музыкана хьалхара портрет». Фильм-концерт.
15.05 — «Кердадараш».
17.10 — Школьни каникулий деношка. В. Рабадин. «ЗIамига фея». Республикански теникий театра спектакль (нохчий меттала).
18.00 — «Школьник» (гIалгIай меттала).
18.30 — Хьувкъам-85. «Шедар а дий-теш кийча ялат чуэцара (Грозненски района «Советская Россия» яха колхоз).
19.00 — «Нохч-ГIалгIайчен ди».
19.20 — Медицински балхахочун Денга. НГIАССР могашле лораяра министра П. А. Камышникова выступлени.
19.30 — Медицински балхахошта лаьрхIа концерт.
20.00 — «Бийса даькъала хийла шун, бераш!» «Вира кIориги ткъамилгаши» яха мультфильм.
20.15 — Ритмически гимнастика.
20.45 — «Федоскино. Художникий лаьтта». Телевизионни очерк.
21.00 — «Ха».
21.35 — «Ил и снасти». Художественни фильм. 5-гIеи 6-гIеи сереш.
23.20 — «Кердадараш».

РАДИО

13 ИЮНЬ

7.20 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
7.25 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
7.30 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала).
7.35 — Хоамаш. Хаоттамах бола хоам (эрсий меттала).
8.15 — «Грозненский рабочий» газета обзор.
8.23 — «Сердало» газета обзор.
8.30 — Передачай программа (эрсий меттала).
8.33 — Передачай программа (гIалгIай меттала).
8.35 — Реклама (эрсий меттала).
8.40 — «Дего тIадилларца» (гIалгIай меттала).
9.15 — «Гаьнарча шерий ашараш» яхача цикла передача (нохчий меттала).
11.15 — Къамаьл ду районни радиос. Ножай-Юртовски районера передача (эрсий меттала).
11.30 — «Мишта кхоачашду тIайийца декхараш?» (нохчий меттала).
11.45 — «Дисциплина — толама лард» (эрсий меттала).
17.15 — Передачай программа. Хаоттамах бола хоам (эрсий меттала).
17.16 — «ДоттагIий оазаш» (эрсий меттала).
17.31 — «Производстве хьалха латтараштa». Концерт (гIалгIай меттала).
18.00 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
18.10 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала).
18.30 — «Юрта бахача наьха хьашташ кхоачашду» (гIалгIай меттала).
18.40 — «УнахцIено» яха радиожурнал (нохчий меттала).

УКВ

17.00 — «Комсомоло тIахьийха» яха документальни радиоповесть.
17.44 — «Бийса енъалуча хана яьнна топ» яха М.-С. Плиева дувцар.
18.04 — Лирически ашараш.
18.20 — Вальс-концерт.

14 ИЮНЬ

7.20 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
7.25 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
7.30 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала).
7.35 — Хоамаш. Хаоттамах бола хоам (эрсий меттала).
8.15 — «Грозненский рабочий» газета обзор.
8.23 — «Ленинан некъ» газета обзор.
8.30 — Передачай программа (эрсий меттала).
8.33 — Передачай программа (нохчий меттала).
8.36 — «Жестокий романс» яхача кинофильмацара музыка (эрсий меттала).
11.15 — «Барт тайнача коллективе» яха зарисовка (гIалгIай меттала).
11.30 — Музыка (нохчий меттала).
11.45 — «Хьу лорае» (нохчий меттала).
15.15 — «Микрофона хьалхашка да театр» (гIалгIай меттала).
15.35 — Реклама (эрсий меттала).
17.15 — Передачай программа. Хаоттамах бола хоам (эрсий меттала).
17.16 — «Юртарча депутатий гIулакхаш» (гIалгIай меттала).
17.31 — «ЦIе сийгаш» (гIалгIай меттала).
18.00 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
18.10 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала).
18.30 — «ДIахьош я доакъар кийчдара месячник» (эрсий меттала).
18.40 — «Вахара кеп — советски» (нохчий меттала).

УКВ

17.00 — «Вокальни искусства мастераш» яха музыкальни передача.
17.33 — Эдисултанова произведеней концерт.
17.57 — Дикаева дешашта даьха иллеш.

Хаоттам

Тахан республике гIоллеи Грознеи морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш, малхбоалехьара секунде 5—10 метр чIоагIа мух а хьекхаш хилеи фегара температура республике — 20—25, Грозне 23—25 градус йовхал йолаш хилеи тарлу.

Кхоана морхаш а йолаш, цхьайолча моттигашка догIа а делхаш, тайп-тайпарча оагIонашкахьара секунде 3—7 метр чIоагIа мух а хьекхаш хилеи фегара температура бийсана 9—14, дийнахьа 18—23 градус йовхал хилеи тарлу.

Метеостанци.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместителa — 2-85-07; бехктохкама секретаря — 2-84-68; отделаш: партийни дахара — 2-54-04; промышленностен транспортен — 2-65-01; юрта боахама — 2-47-84; культура — 2-64-75; письмой — 2-85-64, корректорске — 2-89-88.
НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-85-07; ответственного секретаря — 2-84-68; отделов: партийной жизни — 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-65-01; сельского хозяйства — 2-47-84; культуры — 2-64-75; писем — 2-85-64; корректорская — 2-89-88.
Газет арадувл шинарей, ерен, шоаттен деношка
СФ00179. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 2645.